

Sygnatura akt XVIII C 525/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Poznań, dnia 27 czerwca 2017 r.

Sąd Okręgowy w Poznaniu XVIII Wydział Cywilny w następującym składzie:

Przewodniczący: SSO Magdalena Ławrynowicz

Protokolant: sekr. sąd. Karolina Jeżewska

po rozpoznaniu w dniu 13 czerwca 2017 r. w Poznaniu na rozprawie

sprawy z powództwa

Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w K.

przeciwko

- 1) **Agencji Nieruchomości Rolnych, Oddział Terenowy w P.**
- 2) **Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P., Staroście (...) i Wojewodzie (...), zastępowanemu przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej**

o ukształtowanie prawa bądź zapłatę

1. zasądza od pozwanego Skarbu Państwa – Wojewody (...) na rzecz powódki 385.258 (trzysta osiemdziesiąt pięć tysięcy dwieście pięćdziesiąt osiem) złotych wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 28 czerwca 2017 r. do dnia zapłaty;
2. oddala powództwo w pozostałym zakresie;
3. koszty procesu poniesione przez powódkę i pozwanego Skarbu Państwa stosunkowo rozdziela obciążając nimi powódkę w 85%, a pozwanego w 15%, a szczegółowe ich wyliczenie pozostawia referendarzowi sądowemu;
4. odstępuje od obciążania powódki kosztami procesu poniesionymi przez pozwaną Agencję Nieruchomości Rolnych, Oddział Terenowy w P..

/-/ SSO Magdalena Ławrynowicz

Sygnatura akt XVIII C 525/15

UZASADNIENIE

WYROKU KOŃCOWEGO

W pozwie z dnia 19 lipca 2011 r. powódka – Parafia Rzymskokatolicka p. w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w K. domagała się:

- 1) przyznania od pozwanego Agencji Nieruchomości Rolnych - Oddział Terenowy w P. na jej rzecz odpowiednich nieruchomości zamiennych, w zamian za nieruchomości przejęte przez Skarb Państwa, zapisane w księgach wieczystych K. (...) oraz 179 Sądu Rejonowego w Ostrzeszowie i w tym celu zobowiązania pozwanego Agencji Nieruchomości Rolnych – Oddział Terenowy w P. do wskazania odpowiednich nieruchomości zamiennych,

ewentualnie

2) przyznania od pozwanego - Skarbu Państwa – Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P. lub Starosty (...) na jej rzecz odpowiednich nieruchomości zamiennych w zamian za przejęte nieruchomości, opisane w pkt 1, a nadto zobowiązania w tym celu pozwanego Skarbu Państwa – Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P. oraz Starosty (...) do wskazania odpowiednich nieruchomości zamiennych,

ewentualnie

3) przywrócenia powódce własności w/w nieruchomości

ewentualnie

4) przyznanie jej odszkodowania w kwocie 500.000 zł za przejęte nieruchomości zapisane w księgach wieczystych K. (...) oraz 179 Sądu Rejonowego w Ostrzeszowie z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

Ponadto powódka wniosła o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Starosty (...) na rzecz powódki kosztów postępowania wraz z kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych oraz o zwolnienie powódki od kosztów sądowych w całości.

Postanowieniem z dnia 24 sierpnia 2012 r., zmienionym postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 września 2012 r., powódka została zwolniona od kosztów sądowych częściowo, a mianowicie od uiszczenia opłaty sądowej od pozwu ponad kwotę 10.000 zł. (k. 167-170 i 180-181)

Uzasadniając żądanie powódka podała, że była właścicielem nieruchomości zapisanej w księdze wieczystej K. (...) oraz 179. Skarb Państwa przejął cały obszar zapisany w księdze wieczystej K. (...), o powierzchni 10,2260 ha w trybie ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego. Ponadto Skarb Państwa przejął część nieruchomości powódki z KW K. wykaz 179, o powierzchni według stanu nowego 53,9547 ha. Pismem z dnia 10 stycznia 1991 r. powódka wystąpiła do Komisji Majątkowej w W. z wnioskiem o wszczęcie postępowania regulacyjnego dotyczącego opisanych wyżej nieruchomości skutkiem czego Komisja Majątkowa prowadziła postępowanie regulacyjne. Powódka podała, że w odniesieniu do przedmiotowych nieruchomości Komisja Majątkowa nie uzgodniła orzeczenia, ani też nie została zawarta ugoda. Zawiadomieniem z dnia 28 lutego 2011r. Komisja Majątkowa poinformowała powódkę o nie rozpatrzeniu złożonego wniosku.

Jako podstawę prawną swego roszczenia powódka wskazała art. 4 ust. 2 w zw. z art. 4 ust. 1 ustawy o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011r. nr 18 poz. 89). Z ostrożności procesowej jako podstawę drogi sądowej powódka wskazała również art. 61 ust 1 pkt. 2, 6 oraz 7 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1989r. nr 29 poz. 154 ze zm.) natomiast jako podstawę prawną żądania pozwu art. 63 ust 1 pkt. 1 – 3 w zw. z art. 61 ust. 1 pkt. 2, 6 oraz 7 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej. (k. 1 – 5)

W odpowiedzi na pozew z dnia 8 kwietnia 2013 r. Agencja Nieruchomości Rolnych Oddział Terenowy w P. wniosła o oddalenie wobec niej powództwa w całości oraz o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Pozwana zarzuciła, że powód nie wykazał, iż dochodzone pozwem roszczenia nie wygasły, tj., że skutecznie zgłosił je w postępowaniu regulacyjnym przed Komisją Majątkową w W. przed upływem terminu materialnoprawnego, czyli najpóźniej do 31 grudnia 1992 r. oraz, że powództwo zostało wniesione w terminie 6 miesięcy od otrzymania od Komisji Majątkowej pisemnego zawiadomienia o niezgodnieniu przed 1 lutego 2011 r. orzeczenia - zgodnie z art. 4 ust. 1 w zw. z art. 5 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...). Ponadto w odniesieniu do roszczenia powódki związanego z przejęciem nieruchomości z księgi wieczystej K. wykaz 179, powódka nie wykazała, że utraciła jakieś nieruchomości oraz, jeżeli utraciła, to w jakim trybie. (k. 202 – 204)

W odpowiedzi na pozew z dnia 8 kwietnia 2013 r. pozwany Skarb Państwa reprezentowany przez Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w P. oraz Starostę (...), zastępowany przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, wniósł o oddalenie powództwa, a także o zasądzenie od powódki na rzecz Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Pozwany zakwestionował roszczenie powódki co do zasady jak i wysokości wskazując w pierwszej kolejności, że powódka nie wykazała, aby przysługiwało jej prawo własności w/w nieruchomości i nie wykazała tym samym legitymacji procesowej czynnej. Nadto zdaniem pozwanego roszczenie o przyznanie nieruchomości zamiennej bądź odszkodowanie wygasło z uwagi na upływ terminów do ich zgłoszenia. Zarzucił również brak tożsamości zakresu przedmiotowego roszczenia skutecznie zgłoszonego w postępowaniu regulacyjnym oraz roszczenia dochodzonego w postępowaniu sądowym, skoro we wniosku inicjującym postępowanie przed Komisją Majątkową zgłoszono jedynie żądanie przywrócenia własności nieruchomości położonej w M. o powierzchni 30,8300 ha, stanowiącej las oraz nieruchomości położonej w K. o powierzchni 10,1800 ha, stanowiącej grunty orne z zabudowaniami. Pozwany wskazał, że w toku postępowania regulacyjnego w dniu 10 sierpnia 2007 r. zawarto ugodę, na mocy której przywrócono powódce własność nieruchomości położonej w M., stanowiącej działkę (...), o pow. 4,8560 ha. W odniesieniu do nieruchomości położonej w K. o powierzchni 10,2260 ha, zapisanej w księdze wieczystej K., (...), pozwany Skarb Państwa zarzucił, że nie podlegała ona wyłączeniu spod przejęcia, nie stanowiła bowiem gospodarstwa rolnego proboszcza (art. 1 ust. 2 ustawy o dobrach martwej ręki), nie była przeznaczona na wykonywanie kultu religijnego, nie stanowiła budynku mieszkalnego stanowiącego siedzibę klasztorów, kurii biskupich, konsystorz i zarządów innych związków wyznaniowych (art. 2 ust. 2 ustawy). Ponadto z dokumentów załączonych do pozwu wynika, że właścicielem nieruchomości objętej dawną KW K. (...) była Organistówka w K., a powódka nie wykazała by była następcą prawnym tego podmiotu. W zakresie żądania zasądzenia odsetek ustawowych od dnia wniesienia pozwu, pozwany zarzucił, że skoro zgodnie z art. 363 § 2 k.c. wysokość odszkodowania ustalona zostaje według cen z daty wyrokowania, to odszkodowanie w takiej wysokości staje się wymagalne dopiero z datą wyroku sądu I instancji, a tym samym zasądzenie odsetek od daty wcześniejszej narusza art. 481 § 1 k.c. Skarb Państwa wskazał również, że w zakresie żądania zasądzenia odszkodowania powinien być reprezentowany przez Wojewodę (...). (k. 207 – 216)

W replice z dnia 9 maja 2013r. powódka podtrzymała w całości żądanie pozwu. (k. 235 – 245)

Postanowieniem wydanym na rozprawie w dniu 8 listopada 2013 r. Sąd wezwał do udziału w sprawie w charakterze statio fisci Skarbu Państwa Wojewodę (...) (k. 341-342).

Prawomocnym postanowieniem z dnia 2 stycznia 2014 r. Sąd oddalił wniosek Skarbu Państwa o częściowe odrzucenie pozwu tj. w zakresie żądania przyznania nieruchomości zamiennych i zasądzenia odszkodowania. (k. 365-367)

Na rozprawie w dniu 13 czerwca 2014 r. Sąd zobowiązał pełnomocników stron i Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa do przedstawienia listy nieruchomości, które mogłyby stanowić nieruchomości zamienne za przejętą nieruchomość stanowiącą zabudowany grunt położony w K. o powierzchni 10.18.00 ha dla którego prowadzona była księga wieczysta K. (...), a poprzednim właścicielem zapisanym w księdze wieczystej była Organistówka w K. - w terminie 1 miesiąca, pod rygorem skutków z art. 233 § 2 k.p.c. (k. 382-383)

W piśmie z dnia 16 lipca 2014 r. pozwana Agencja Nieruchomości Rolnych, Oddział Terenowy w P. oświadczyła, że nie posiada nieruchomości, które mogłyby stanowić nieruchomości zamienne. (k. 399).

Pozwany Skarb Państwa w piśmie z dnia 17 lipca 2014 r. oświadczył, że Starosta (...) posiada w swojej dyspozycji dwie nieruchomości zamienne tj. nieruchomość położoną w mieście G. nad P., stanowiącą budowlę dawnego kościoła ewangelickiego, oznaczoną w ewidencji gruntów jako działka numer (...), o powierzchni 0,1402 ha oraz nieruchomość wpisaną do rejestru zabytków, stanowiącą ruiny dawnego kościoła ewangelickiego we wsi P., oznaczoną w ewidencji gruntów jako działka (...), o powierzchni 0,3760 ha, a Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w P. posiada na tym terenie dwie nieruchomości tj. nieruchomość położoną w S., gmina S., powiat (...), oznaczoną w ewidencji gruntów jako działka (...), o powierzchni 0,0700 ha, stanowiącą rolę VI klasy i nieruchomość położoną w K., gmina M., powiat (...), oznaczoną w ewidencji gruntów jako działka nr (...), o powierzchni 0,3600 ha, stanowiącą las.

Skarb Państwa poinformował również, że Starosta (...) wskazał, że nieruchomościami rolnymi, które mogłyby w razie uwzględnienia powództwa stanowić nieruchomości zamienne, dysponuje również ANR. Pozwany Skarb Państwa niezależnie od wskazania nieruchomości zamiennych w dalszym ciągu kwestionował powództwo tak co do zasady jak i co do wysokości. (k. 401-402)

Powódka w piśmie procesowym z dnia 5 sierpnia 2014 r. oświadczyła, że nie posiada wiadomości o jakichkolwiek nieruchomościach pozwanych, które mogłyby stanowić nieruchomości zamienne. Ponadto zdaniem powódki dla właściwego ustalenia nieruchomości zamiennych niezbędnym jest w pierwszej kolejności ustalenie wartości nieruchomości podlegających regulacji. (k. 404-405)

Prawomocnym wyrokiem częściowym z dnia 13 listopada 2015 r. Sąd oddalił powództwo co do roszczenia dotyczącego nieruchomości, dla której prowadzona była księga wieczysta K., wykaz 179 ustalając, że o ile nieruchomość zapisana w księdze wieczystej K. (...), o powierzchni 10.22 ha została przejęta na własność Skarbu Państwa na podstawie ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego, to nieruchomość zapisana w księdze wieczystej K. wykaz 179, stanowiąca grunty leśne, położone w M., o powierzchni 30,8300 ha została przejęta na podstawie decyzji z dnia 9 maja 1961 r. wydanej na podstawie dekretu (...) Komitetu (...) z dnia 12 grudnia 1944r. o przejęciu niektórych lasów na własność Skarbu Państwa (Dz. U. nr 15, poz. 82), a tym samym brak jest podstaw do skutecznego dochodzenia roszczenia regulacyjnego w trybie art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej w odniesieniu do nieruchomości zapisanej w KW K., wykaz 179. Wydając wyrok częściowy Sąd ustalił również, że w toku postępowania regulacyjnego została zawarta jedna ugoda - w dniu 10 sierpnia 2007 r., mocą której przywrócono powódce własność działki nr (...) (części działki (...)) o powierzchni 4,8560 ha, położonej w miejscowości M. z zastrzeżeniem, że ugoda nie wyczerpuje całości roszczeń Parafii zgłoszonych w postępowaniu regulacyjnym. Ustalono również, że w/w część działki (...) wchodziła w skład nieruchomości K., wykaz 179 i stanowiła własność P. (...) w K.. (k. 496 i 547-558)

W piśmie z dnia 9 marca 2017 r. powódka wniosła o dokonanie regulacji w stosunku do nieruchomości oznaczonych jako działki (...) z arkusza mapy 2, obręb K. w sposób wskazany w art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej i zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa – Wojewody (...) na rzecz powódki 385.258 zł tytułem odszkodowania z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od daty wydania wyroku przez Sąd I instancji do dnia zapłaty. (k. 660-661)

Na rozprawie w dniu 13 czerwca 2017 r. pełnomocnik powódki w zakresie kosztów procesu wniósł o zastosowanie art. 102 k.p.c., tak jak przyjął to Sąd Apelacyjny w Poznaniu w sprawie I ACa 1542/16 w wyroku z dnia 6 czerwca 2017 r.

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

Powodowa Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w K. została erygowana w XII wieku i należy obecnie do Diecezji K.. Pierwsza wzmianka o Parafii i kościele pochodzi z (...). W rocznikach diecezjalnych Parafia Rzymskokatolicka w K. była wymieniana od 1827 r. Aktualnie Parafia posiada osobowość prawną w myśl art. 7 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej. Proboszczem Parafii jest od 1 lipca 1997 r. ksiądz kapelan mgr A. K.. B. K. w dniu 30 czerwca 2011 r. działając na podstawie Kanonu 1288 Kodeksu Prawa Kanonicznego zezwolił Proboszczowi Parafii na wniesienie do odpowiedniego sądu państwowego sprawy o przywrócenie własności, przyznanie nieruchomości zamiennych oraz odszkodowanie, za nieruchomości stanowiące własność Parafii, upaństwowione w latach 1944- 1989 przez władze komunistyczne, według art. 63 ust. 1 pkt 1-3 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej.

Dowód: roczniki diecezjalne /k. 261-282/, zaświadczenie Wojewody (...) z dnia 30.05.2012r. /k. 193/ dekret nominacyjny proboszcza z dnia 17.06.1997r. /k. 194/, zezwolenie Ordynariusza z dnia 30 czerwca 2011r. /k. 195/, zaświadczenie K. Diecezjalnej w K. z dnia 22.06.2011r. /k. 196/

Nieruchomość K., (...), o powierzchni 10,22,60 ha obejmowała parcele z mapy 1 o numerach 241, 242, 243, 244, 245, 862/304, 863/304; matrykuła 62. Nieruchomość była wykorzystywana jako rola, pastwisko, podwórze, plan 9^b przy drodze K., plan 9^a za kościołem, 9 przy kościele. Jako właściciel nieruchomości w KW wpisana była Organistówka w K. (O. zu K.) - na podstawie potwierdzenia 44-letniego posiadania na własność przed 1 stycznia 1900 na wniosek z dnia 14 maja 1906 r., wpisu dokonano dnia 11 czerwca 1906.

Protokołem przejęcia z dnia 18 grudnia 1950 r. została ona w całości przejęta na własność Skarbu Państwa na podstawie art. 1 ust. 1 z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego.

Na podstawie umowy dzierżawy z dnia 15 marca 1952 r. nieruchomość zapisana w KW K., (...) – „organistówka” została wydzierżawiona organiście L. K. (1), który na tym gospodarstwie przebywał 30 lat bez przerwy, a poprzednio jego ojciec użytkował przez 35 lat. Z tego tytułu L. K. (1) płacił należności dzierżawne na Państwowy Fundusz Ziemi w latach 1952 – 1957. Na podstawie dekretu z 18 czerwca 1955 r. o uwłaszczeniu i o uregulowaniu innych spraw związanych z reformą rolną decyzją numer (...) z dnia 5 lutego 1964 r. o nadaniu nieruchomości na własność i o ustaleniu ceny nabycia organista L. K. (2) i jego żona S. otrzymali nieruchomość o powierzchni 10,18 ha.

Protokołem z dnia 21 sierpnia 1957 r. wyłączono organistówkę z administracji Państwowego Funduszu Ziemi i przekazano we władanie Parafii Rzymskokatolickiej w K., co nie było równoznaczne ze zwrotem nieruchomości.

W dniu 6 września 1961 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w O., zaświadczeniem numer R1.V-2/13/61, stwierdziło przejście nieruchomości na własność Skarbu Państwa na podstawie art. 1 ust. 1 z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego. Na podstawie tego zaświadczenia Skarb Państwa został wpisany w księdze wieczystej jako właściciel nieruchomości.

Decyzją z dnia 5 grudnia 1963 r. (nr URu 311-365/63) Minister Rolnictwa po rozpatrzeniu odwołania proboszcza powodowej Parafii od decyzji Wydziału (...) i Leśnictwa Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w P. z dnia 30 grudnia 1961 r. o uznaniu za nieważny protokół z dnia 21 sierpnia 1957 r. przekazania organistówki w K. o pow. 10,6200 ha na rzecz parafii oraz odmowy uchylecia zaświadczenia Wydziału (...) i Leśnictwa Powiatowej Rady Narodowej w O. z dnia 6 września 1961 r. stwierdzającego przejście na własność Państwa nieruchomości K. wykaz L 178 – utrzymał zaskarżoną decyzję w mocy. W uzasadnieniu decyzji Minister wskazał, że pomimo uznania za nieważny protokół z dnia 21 sierpnia 1957 r. decyzją Prezydium WRN w P. z dnia 30 grudnia 1961 r., nieruchomość zapisana na rzecz organistówki w KW K. (...), o pow. 10,2260 ha, stanowiła własność instytucji kościelnej, a więc związku wyznaniowego w rozumieniu art. 1 ust. 1 i art. 4 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o dobrach martwej ręki i przeszła z mocy prawa na własność Państwa. Dalej wskazano, że nieruchomość ta nie stanowiła części gospodarstwa rolnego proboszcza, a służyła jedynie na utrzymanie organisty. Uznanie tej nieruchomości jako nadwyżki było niesłuszne, a zatem protokół z dnia 21 sierpnia 1957 r. przekazujący organistówkę we władanie Parafii jako sprzeczny z przepisami ustawy został unieważniony.

Księgę wieczystą K. (...) zamknięto z powodu przeniesienia wykazu do KW nr (...) dnia 28 września 1961 r.

Aktem Własności Ziemi (PG.ON- (...)) z dnia 20 marca 1974 r. Naczelnik Powiatu w O. stwierdził, że Z. i W. K. (1) stali się z mocy samego prawa właścicielami nieruchomości zapisanej w KW nr (...), działki (...) o powierzchni 10,18 ha wraz z zabudowaniami w całości.

Umową darowizny z dnia 15 grudnia 1997 r. Z. i W. K. (1) przenieśli na rzecz M. K. własność nieruchomości zapisanej w KW nr (...) o pow. 10,18 ha. Jako właściciel nieruchomości w KW nr (...) M. K. została wpisana w dniu 11 lutego 1998 r.

Dowód: protokół przejęcia z dnia 18 grudnia 1950 r. /k. 145 w aktach WKM.II- (...)/, k. 17 akt KW nr KZ10/00008508/9, zaświadczenie Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w O. z dnia 06.09.1961r. /k. 9, odpis w

aktach WKM.II- (...) k. 147/, zaświadczenie z dnia 08.07.2011r. /k. 6/, postanowienie Sądu Powiatowego w O. z dnia 28.09.1961r. /k. 10, odpis w aktach WKM.II- (...) k. 152, oryginał w aktach KW nr KZ1O/00008508/9 k. 4-5/, decyzja Ministra Rolnictwa z dnia 05.12.1963r. /k. 223-224, odpis w aktach WKM.II- (...) k. 149-150/, decyzja z dnia 5 lutego 1964 r. o nadaniu nieruchomości na własność /w aktach KW nr KZ1O/00008508/9/, pismo Urzędu Miasta i Gminy M. z dnia 2 marca 1994 r. /k. 225/, pismo Powiatowej Rady Narodowej w O. z dnia 11 grudnia 1961 r. /k. 226-227/, pismo Urzędu Rejonowego w O. numer GG. (...) z dnia 15 lutego 1994 r. /k. 334-335, oryginał w aktach WKM.II- (...) k. 157-158/, oświadczenie W. K. (2) z dnia 24 lutego 1994 r. /k. 48 w aktach WKM.II- (...)/

Wnioskiem z dnia 10 stycznia 1991 r. Parafia Rzymskokatolicka p. w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w K. zwróciła się do Komisji Majątkowej o wszczęcie postępowania regulacyjnego na podstawie art. 61 ust. 1 pkt 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej wnosząc o przywrócenie własności nieruchomości las M. o powierzchni 30.83.00 ha z KW K., wykaz 179 i gruntów ornych z zabudowaniami – K. o powierzchni 10.18.00 ha z KW K., (...). Co do drugiej nieruchomości we wniosku wskazano, że była ona przeznaczona na cele kultu religijnego tj. na mieszkanie i utrzymanie organisty, a więc nie podlegała przejściu na podstawie ustawy z dnia 20 marca 1950 r.

W toku postępowania została zawarta jedna ugoda - w dniu 10 sierpnia 2007r., mocą której przywrócono powódce własność działki nr (...) (części działki (...)) o powierzchni 4,8560 ha), położonej w miejscowości M. z zastrzeżeniem, że ugoda nie wyczerpuje całości roszczeń Parafii zgłoszonych w postępowaniu regulacyjnym. Działka nr (...) stanowiła część dawnej nieruchomości zapisanej w KW K., wykaz 179.

Pismem z dnia 28 lutego 2011 r. Komisja Majątkowa w sprawie W.KM-II- (...) zawiadomiła, że w sprawie z wniosku Parafii Rzymskokatolickiej p. w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w K. o przywrócenie własności nieruchomości nie rozpatrzyła wniosku.

Dowód: wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego z dnia 10.01.1991r. /k. 221-222, oryginał w aktach WKM.II- (...) k. 21-22/, ugoda z dnia 10.08.2007r. /k. 219 – 220, oryginał w aktach WKM.II- (...) k. 281-284/, zawiadomienie z dnia 28.02.2011r. /k. 17/

Przekształcenia własnościowe i geodezyjne działek oraz zmiany numeracji parcel na działki gruntów z dawnej księgi wieczystej K., tom V, (...) (następnie KW nr (...)), obejmującej parcele 241, 242, 243, 244, 245, 862/304 i 863/204, o łącznej powierzchni 10,2260 ha, stanowiących przed przejściem własność Organistówki w K., spowodowały, że:

1. dawna parcela nr 241, o powierzchni 5,3370 ha, to aktualnie:

- a) **część działki o nr (...)**, stanowiącej **własność Powiatu (...)**,
- b) część działki (...), stanowiącej własność M. K.,

2. dawna parcela nr 242, o powierzchni 0,7430 ha to aktualnie:

- a) część działki o nr (...), stanowiącej własność M. K.,
- b) **część działki nr (...)**, stanowiącej **własność Skarbu Państwa**,

3. dawna parcela nr 243, o powierzchni 1,0470 ha to aktualnie

- a) **część działki o nr (...)**, stanowiącej **własność Powiatu (...)**,
- b) część działki (...), stanowiącej własność M. K.,
- c) **część działki nr (...)**, stanowiącej **własność Skarbu Państwa**,
- d) część działki (...), stanowiącej własność M. K.,

4. dawna parcela nr 244, o powierzchni 2,0830 ha to aktualnie część działki (...), stanowiącej własność M. K.,
5. dawna parcela nr 245, o powierzchni 0,2500 ha, to aktualnie działka nr (...), stanowiąca własność M. K.,
6. dawna parcela nr 862/304, o powierzchni 0,1210 ha to aktualnie część działki (...), stanowiącej własność M. K.,
7. dawna parcela nr 863/304, o powierzchni 0,6450 ha to aktualnie część działki (...), stanowiącej własność M. K..

Decyzją z dnia 8 czerwca 2006 r. Wojewoda (...) stwierdził, że część nieruchomości położonej w miejscowości K., gmina M., będącej fragmentem drogi powiatowej nr (...) K.- K. zapisanej w KW nr (...), stanowiącej własność M. K., oznaczonej w ewidencji jako działka nr (...), o pow. 0,1500 ha, we władaniu Skarbu Państwa, stała się w dniu 1 stycznia 1999 r. z mocy prawa za odszkodowaniem własnością Powiatu (...), jako grunt zajęty pod drogę publiczną, drogę powiatową. Działka została odłączona i wpisana do KW nr (...). Części działki nr (...), z dawnych parcel 241 i 243 których właścicielem jest aktualnie Powiat (...), stanowi obecnie drogę powiatową.

Dla działki (...), stanowiącej własność Skarbu Państwa, o powierzchni całkowitej 0,1230 ha, nie jest obecnie prowadzona księga wieczysta. Przejęta z dawnych parcel 242 i 243 część nieruchomości zapisanej w KW K. (...), obecnie oznaczona jako część działki (...), ma powierzchnię 0,0460 ha i znajduje się na terenach o przeznaczeniu W – rowy.

Dowód: opinia biegłego geodety i rzeczoznawcy majątkowego J. M. z dnia 20 października 2016 r. /k. 593-613/ i z dnia 10 lutego 2017 r. /k. 614-652/

Aktualna wartość nieruchomości objętych wnioskiem o wszczęcie postępowania regulacyjnego z dnia 10 stycznia 1991 r. tj. zapisanych w dawnej księdze wieczystej K., (...), według ich stanu zagospodarowania na dzień utraty praw przez powódkę (18 grudnia 1950 r.) i cen z chwili obecnej wynosi 385.258 zł. Wartość ta uwzględnia stanowiące część składową gruntu nakłady istniejące na nieruchomości w dacie jej przejęcia.

Dowód: opinia biegłego rzeczoznawcy majątkowego J. M. z dnia 10 lutego 2017 2016 r. /k. 614-652/

Nieruchomości:

- a) położona w mieście G. nad P., stanowiąca budowlę dawnego kościoła ewangelickiego, oznaczona w ewidencji gruntów jako działka numer (...), o powierzchni 0,1402 ha,
- b) wpisana do rejestru zabytków, stanowiąca ruiny dawnego kościoła ewangelickiego we wsi P., oznaczona w ewidencji gruntów jako działka (...), o powierzchni 0,3760 ha,
- c) położona w S., gmina S., powiat (...), oznaczona w ewidencji gruntów jako działka (...), o powierzchni 0,0700 ha, stanowiąca rolę VI klasy,
- d) położona w K., gmina M., powiat (...), oznaczona w ewidencji gruntów jako działka nr (...), o powierzchni 0,3600 ha, stanowiąca las,

nie stanowią nieruchomości podobnych w rozumieniu art. 4 pkt 16 ustawy o gospodarce nieruchomościami do nieruchomości z dawnej księgi wieczystej K., (...).

Dowód: opinia biegłego rzeczoznawcy majątkowego J. M. z dnia 10 lutego 2017 2016 r. /k. 614-652/

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie ww. dowodów z dokumentów oraz opinii biegłego sądowego J. M. z dnia 20 października 2016 r. i z dnia 10 lutego 2017 r.

Sąd uznał za wiarygodne zebrane w sprawie dokumenty urzędowe i prywatne przypisując im znaczenie jakie wynika z art. 244 i 245 k.p.c. Zgodnie z art. 244 § 1 k.p.c. dokumenty urzędowe sporządzone w przepisanej formie przez

powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone. Natomiast jak wynika z art. 245 k.p.c. dokumenty prywatne stanowią dowód tego, że osoba która je podpisała złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Z art. 245 k.p.c. wynika zatem, iż dokument prywatny nie korzysta z domniemania zgodności z prawdą oświadczeń w nich zawartych, a jedynie z domniemania, iż osoba podpisana złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Treść dokumentów nie była przez strony kwestionowana. Kwestionowane były kserokopie dokumentów przedstawione przez Prokuratorię Generalną przy odpowiedzi na pozew, ale po złożeniu uwierzytelnionych odpisów tych dokumentów powódka zarzutu tego już nie zgłaszała. Autentyczność tych dokumentów nie budziła ostatecznie również wątpliwości Sądu zważywszy, że część z nich znajdowała się w oryginałach w aktach Komisji Majątkowej WKM.II- (...), a istnienie wszystkich wynikało pośrednio z treści innych dokumentów.

Oceniając opinie sporządzone przez biegłego sądowego geodetę i rzeczoznawcę majątkowego J. M. Sąd miał na uwadze wytyczne Sądu Najwyższego, w tym orzeczenie z dnia 15 czerwca 1970 r. I CR 224/70 (Biul. SN 1970, nr 11, poz. 203), zgodnie z którym kontrola opinii biegłego powinna polegać na sprawdzeniu prawidłowości – z punktu widzenia wymagań logiki i zasad doświadczenia życiowego – rozumowania przeprowadzanego w jej uzasadnieniu, które doprowadziło do wydania takiej, a nie innej opinii. Sąd ocenia też opinię pod względem fachowości oraz rzetelności.

Kierując się powyższymi wskazówkami Sąd uznał opinie biegłego za w pełni wartościowy materiał dowodowy o istotnym znaczeniu dla dokonania ustaleń w niniejszej sprawie. Sąd miał najwyższy stopień zaufania do kompetencji i poziomu wiedzy reprezentowanej przez sporządzającego te opinie specjalisty. Opinie zostały sporządzone przy zachowaniu wysokich standardów wiedzy specjalistycznej z dziedziny geodezji i szacowania wartości nieruchomości, odpowiadały w pełni postawionej tezie dowodowej oraz były jasne.

Powódka i pozwany Skarb Państwa nie kwestionowali w żaden sposób opinii biegłego (pismo powódki z dnia 9 marca 2017 r. k. 660-661; pismo pozwanego Skarbu Państwa z dnia 24 marca 2017 r. k. 680).

Zarzuty do opinii wniosła pozwana ANR (pismo z dnia 16 marca 2017 r. k. 668-669) kwestionując posłużenie się przez biegłego do wyliczenia wartości nakładów na część nieruchomości metodą odtworzeniową oraz ustalenie nieprawidłowej wielkości korekt ze względu na zróżnicowanie cech nieruchomości.

Biegły J. M. w piśmie z dnia 21 kwietnia 2017 r. (k. 684-687) w sposób wyczerpujący i logiczny odniósł się do wszystkich zarzutów.

Pozwana ANR w piśmie z dnia 22 maja 2017 r. (k. 692-693) w dalszym ciągu kwestionowała posłużenie się przez biegłego metodą odtworzeniową, a nie metodą mieszaną do wyceny nakładów i podtrzymała zarzuty co do ustalenia przez biegłego niewłaściwych korekt ze względu na cechy rynkowe oświadczając jednocześnie, że nie wnosi o przesłuchanie biegłego na rozprawie.

W ocenie Sądu z treści opinii wynika jasno, że biegły szacując wartość nieruchomości posłużył się metodą mieszaną, skoro metodę odtworzeniową przyjął wyłącznie w odniesieniu do nakładów na nieruchomości przejętej. Słuszne jest również stanowisko biegłego, że rzeczoznawca majątkowy na podstawie własnych analiz oraz stwierdzonych preferencji nabywców nieruchomości określa cechy rynkowe nieruchomości z wagami procentowymi i kwestie te pozostawia się wiedzy i doświadczeniu rzeczoznawcy, albowiem nie są one uregulowane przepisami prawa obowiązującymi w tym zakresie.

Z powyższych względów Sąd nie znalazł podstaw do kwestionowania opinii biegłego rzeczoznawcy majątkowego i uznał ją za w pełni przydatny do rozstrzygnięcia sprawy materiał dowodowy.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Roszczenie powódki czyli tzw. roszczenie regulacyjne co do nieruchomości zapisanej w dawnej KW K. (...) co do zasady zasługiwało na uwzględnienie.

Tzw. roszczenia regulacyjne ukonstytuowała ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U.2013.1169 j.t. – dalej jako u.s.p.k.), wymieniając ich przedmiot w art. 61.

W zakresie istotnym dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, zgodnie z art. 61 ust. 1 pkt 1 i 2 u.s.p.k., na wniosek kościelnych osób prawnych wszczyna się postępowanie, zwane dalej "postępowaniem regulacyjnym", w przedmiocie przywrócenia im własności upaństwowionych nieruchomości lub ich części:

1) niepozostających we władaniu kościelnych osób prawnych nieruchomości, które były własnością diecezji, parafii, klasztorów lub innych instytucji grecko-katolickich (unickich), chyba że pozostają one w dniu wejścia w życie ustawy we władaniu innych kościołów i związków wyznaniowych;

2) przejętych w toku wykonywania ustawy o dobrach martwej ręki, jeżeli nie wydzielono z nich należnych w myśl tej ustawy gospodarstw rolnych proboszczów. Z gruntów tych mogą być również wydzielone gospodarstwa rolne do 50 ha dla poszczególnych diecezji, seminariów duchownych i domów zakonnych prowadzących działalność określoną w art. 20 i 39; dla pozostałych domów zakonnych mogą być wydzielone gospodarstwa rolne do 5 ha. W skład gospodarstw rolnych mogą wchodzić także grunty leśne stanowiące część składową przejętych uprzednio nieruchomości ziemskich.

W myśl art. 62 ust. 1 tejże ustawy w brzmieniu obowiązującym do dnia 1 lutego 2011 r., postępowanie regulacyjne przeprowadzała Komisja Majątkowa, złożona z przedstawicieli wyznaczonych w równej liczbie przez Urząd do Spraw Wyznań i Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski. Zgodnie z ustępem 3 ww. artykułu, wnioski o wszczęcie postępowania regulacyjnego należało zgłaszać w terminie 2 lat od dnia wejścia w życie ustawy, po upływie którego roszczenia wygasły. Omawiana ustawa weszła w życie 23 maja 1989 r., a więc terminem, do którego należało zgłaszać roszczenia był 23 maja 1991 r.

Ustawą z dnia 11 października 1991 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1991 r. Nr 107, poz. 459) ustalono ostateczny termin na składanie wniosków. Jak stanowił bowiem art. 2 powołanej ustawy zmieniającej, wnioski o wszczęcie postępowania regulacyjnego, o którym mowa w art. 62 ust. 3 u.s.p.k., mogą być zgłaszane w terminie do dnia 31 grudnia 1992 r. Zważywszy, że zmiana dotyczyła jedynie terminu składania wniosków, w mocy pozostał art. 62 ust. 3 u.s.p.k. w części, w której mowa o skutku niedochowania terminu, mianowicie wygaśnięciu roszczenia.

Na mocy ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2011 r., Nr 18, poz. 89) z dniem 1 marca 2011 r. zniesiono Komisję Majątkową oraz uchylono przepis art. 62 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Jednocześnie w art. 4 ust. 1 i 2 tej ustawy przewidziano możliwość wystąpienia na drogę sądową z żądaniem przywrócenia własności nieruchomości przejętych przez Skarb Państwa od kościelnych osób prawnych (ewentualnie przyznania odpowiedniej nieruchomości zamiennej lub odszkodowania).

Zgodnie z art. 4 ust. 1 powołanej wyżej ustawy zmieniającej z dnia 16 grudnia 2010 r. uczestnicy postępowań regulacyjnych, w których zespół orzekający lub Komisja Majątkowa w jej pełnym składzie nie uzgodniły orzeczenia przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, mogli, w terminie 6 miesięcy od dnia otrzymania o tym pisemnego zawiadomienia, o którym mowa w art. 64 ust. 1 u.s.p.k., wystąpić o podjęcie zawieszono postępowania sądowego lub administracyjnego, a jeżeli nie było ono wszczęte - wystąpić do sądu o zasądzenie roszczenia. Stosownie do zapisów art. 4 ust. 2 ww. ustawy zmieniającej przepis art. 4 ust. 1 miał zastosowanie odpowiednio do uczestników postępowań regulacyjnych w przypadku nierozpatrzenia wniosków o wszczęcie postępowania regulacyjnego, złożonych na podstawie art. 62 ust. 3 zdanie pierwsze u.s.p.k. oraz art. 2 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o zmianie tejże ustawy.

W tym jednak przypadku 6 - miesięczny termin wskazany w art. 4 ust. 1 liczył się od dnia wejścia w życie ustawy zmieniającej z dnia 16 grudnia 2010 r., tj. od dnia 1 lutego 2011 r. (art. 4 ust. 2 w zw. z art. 5 tejże ustawy).

Jak zostało ustalone w niniejszej sprawie, wnioskiem zgłoszonym do Komisji Majątkowej w dniu 10 stycznia 1991 r. Parafia Rzymskokatolicka p. w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w K. zwróciła się do Komisji Majątkowej o wszczęcie postępowania regulacyjnego na podstawie art. 61 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k. wnosząc o:

- 1) przywrócenie własności nieruchomości las M. o powierzchni 30.83.00 ha z KW K., wykaz 179,
- 2) gruntów ornych z zabudowaniami – K. o powierzchni 10.18.00 ha z KW K., (...).

Powódka zachowała tym samym termin przewidziany w art. 62 ust. 3 u.s.p.k., zmieniony art. 2 ustawy z dnia 11 października 1991 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1991 r. Nr 107, poz. 459) tj. zgłosiła wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego przed 31 grudnia 1992 r.

Zważywszy, że pismem z dnia 28 lutego 2011 r. Komisja Majątkowa w sprawie W.KM-II- (...) zawiadomiła powódkę, że w postępowaniu regulacyjnym nie rozpatrzyła wniosku, a powódka pozew w niniejszej sprawie wniosła w dniu 19 lipca 2011 r., stwierdzić trzeba, że powodowa Parafia dochowała również drugiego omawianego wyżej terminu (art. 4 ust. 2 ustawy zmieniającej z dnia 16 grudnia 2010 r.) tj. 6-miesięcznego terminu na wytoczenie powództwa od daty wejścia w życie ustawy zmieniającej.

Jak przy tym wynika z ustaleń dokonanych w sprawie na podstawie opinii biegłego geodety, roszczenia zgłoszone w pozwie co do nieruchomości zapisanej w dawnej KW K., (...) są tożsame z roszczeniami zgłoszonymi we wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego. Wniosek o wszczęcie postępowania regulacyjnego dotyczył gruntów ornych z zabudowaniami – K. o powierzchni 10.18.00 ha z KW K., (...). Pozew w niniejszej sprawie w omawianym zakresie dotyczy całego obszaru zapisanego w dawnej księdze wieczystej K. (...), o powierzchni 10,2260 ha. Różnice w powierzchni gruntów mogą wynikać z ubytków i przybytków w związku z przekształceniami geodezyjnymi, które były dokonywane przez kilkadziesiąt lat. Nie mają one jednak zasadniczego znaczenia, skoro nie budzi wątpliwości przedmiot wniosku tj. cały obszar przejęty z KW K. (...). Z kolei o tym, że w pozwie chodzi o te same grunty co we wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego przekonuje zestawienie stanu dotychczasowego KW K. (...) w załączonym do pozwu wyciągu z wykazu zmian ewidencyjnych, synchronizacyjnym (k. 11v - parcele 241, 242, 243, 244, 245, 862/304 i 863/304) ze stanem wyjściowym gruntów przyjętym na potrzeby opinii biegłego geodety (k. 612 - parcele 241, 242, 243, 244, 245, 862/304 i 863/304), który to biegły miał za zadanie ustalenia w porządku chronologicznym wszelkich zmian geodezyjnych i własnościowych, jakim podlegały działki gruntu objęte księgą wieczystą K. (...), o łącznej powierzchni 10,2260 ha, tj. przejętej protokołem przejęcia z dnia 18 grudnia 1950 r.

Tym samym nieskuteczne okazały się zarzuty pozwanej ANR i pozwanego Skarbu Państwa wygaśnięcia roszczeń powódki jako niezgłoszonych w terminie i niewykazania przez powódkę tożsamości roszczeń zgłoszonych przed Komisją Majątkową z roszczeniami objętymi pozwem.

Zarzut pozwanych braku legitymacji czynnej powódki również okazał się nieskuteczny. Powódka w oparciu o złożone do akt sprawy dokumenty, w sposób wystarczający udowodniła swoje następstwo prawne po Organistówce w K. wpisanej jako właściciel w KW K., (...).

Na gruncie u.s.p.k. pojęcie organistówki pojawia się w art. 60 ust. 2, w którym mowa jest, że przez "budynki towarzyszące" obiektem sakralnym rozumie się położone w sąsiedztwie obiektów sakralnych: budynki stanowiące mieszkanie proboszcza lub rektora i kancelarię parafialną lub kancelarię rektora (plebanię), budynki stanowiące mieszkanie wikariuszy (wikariatkę), budynki stanowiące mieszkanie pracowników świeckich parafii lub rektoratu (organistówkę), budynki punktu katechetycznego i budynki domu zakonnego związanego z duszpasterstwem w tym obiekcie sakralnym albo świadczeniem w nim pomocy. Wskazuje się tu zatem na połączenie funkcjonalne organistówki z obiektem sakralnym bez odniesień wprost do podmiotu własności tzw. budynków towarzyszących. Jednakże w zestawieniu z art. 60 ust. 1 pkt 4 u.s.p.k. jasnym jest, że chodzi o nieruchomości kościelnych osób prawnych,

które stają się z mocy prawa ich własnością, jeżeli pozostają w dniu wejścia w życie ustawy we władaniu tych osób. Kościelną zaś osobą prawną w rozumieniu u.s.p.k. jest parafia jako podstawowa terytorialna jednostka organizacyjna Kościoła - art. 7 ust. 1 pkt 5 u.s.p.k. Z art. 60 ust. 1 i 2 u.s.p.k. wynika zatem, że organistówka jest częścią majątku parafii. Tak też była traktowana przez samą parafię, skoro we wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego co do nieruchomości zapisanej w KW K., (...) wskazano, że była ona przeznaczona na cele kultu religijnego tj. na mieszkanie i utrzymanie organisty.

Analizując kwestię podmiotu własności organistówki w ujęciu historycznym należy wskazać, że w systemie prawa niemieckiego przyjęto zasadę prawa pozytywnego, że państwo określa, kto ma osobowość prawną. W księgach wieczystych dotyczących własności nieruchomości widniały wpisy właściciela o brzmieniu: (...), (...), (...), (...). Katolicka Gmina K. była tworem prawnym wprowadzonym przez pruską ustawę z dnia 20 czerwca 1875 r. o prawach zarządu majątkiem w katolickich gminach kościelnych (GS Nr 20, nr 8302). Przedmiotem regulacji tej ustawy było powierzenie własnym Gminom zarządu majątkiem kościelnym usytuowanym w parafiach, kaplicach, filiach parafialnych oraz misjach. Proboszcz parafii był zarządcą majątku parafialnego, a także filii parafii lub jednostki misyjnej nie wydzielonej z parafii. Prawodawca zaborczy posłużył się pojęciem "kościół", jako synonimem parafii lub jej jednostki organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej. Kodeks prawa kanonicznego z 27 maja 1917 r. (AAS Nr 9, pars II) wyróżniał kategorię "osób moralnych" dla oznaczenia jednostek organizacyjnych Kościoła (...). Pojęcie to jest odpowiednikiem "osoby prawnej" w prawie świeckim. Proboszcz parafii był jej reprezentantem w świetle cywilnoprawnym i kanonicznym. Majątek: "filii parafii", "wikariatki", "organistówki", "dział misyjnych", "beneficja proboszczowskiego" stanowił część dóbr osoby prawnej, część majątku parafii. Uprawnienia do zarządu majątkiem parafii i beneficjum proboszczowskiego miał proboszcz parafii. Wyjątkiem mogła być jednostka kościelna, która podlegała bezpośrednio biskupowi diecezjalnemu w ramach majątku diecezji, a nie parafii, czy zakonu.

Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską, a Rzeczpospolitą Polską podpisany w R. z dnia 10 lutego 1925 r. (Dz. U. Nr 71, poz. 501, dalej: "konkordat") uznawał samodzielność Kościoła (...) w wykonywaniu jego funkcji oraz autonomię organizacyjną. Wyraźnie określał osoby prawne położone na terytorium Polski oraz ich organy takie jak: prowincje, arcybiskupstwa, diecezje. Parafie i ich reprezentanci zostali unormowani w sposób generalny i abstrakcyjny. Oznacza to, że tylko władza kościelna określała te osoby i dzierżyła prawa właściciela majątku według swoich szczegółowych zaleceń. Na gruncie tej umowy międzynarodowej parafie, czy według dawnych określeń "kościół parafialne" były uznane za osoby prawne w Państwie Polskim i miały zdolność majątkową. Podległe organizacje, zakłady i jednostki wyróżnione w określonej parafii, z racji braku własnej oddzielnej osobowości prawnej były częścią parafii, a jej proboszcz, był także ich reprezentantem. Takie jednostki jak "wikariatka" i "organistówka", mimo odrębności organizacyjnej i wydzielenia majątku nie były samodzielne w znaczeniu prawnocywilnym. Konkordat szanował istniejące beneficja. Nie wzruszył ich sytuacji własnościowej i administracyjnej. Pozostały one w posiadaniu i zarządzie proboszczów.

Z powyższego wynika, że organistówka w K. pomimo, że wpisana w KW K., (...) jako właściciel nieruchomości, nie była samodzielna w znaczeniu prawnocywilnym i nie stanowiła odrębnej od parafii w K. osoby prawnej. Była natomiast częścią majątku parafii i tym samym częścią dóbr osoby prawnej tj. Probostwa (...) w K., K. Parafialnego Rzymskokatolickiego p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w K., bo takich nazw w odniesieniu do powódki wówczas używano.

Kwestię legitymacji czynnej osób prawnych – parafii rzymsko katolickich wyjaśnił szczegółowo Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 25 lutego 2015 r. (IV CSK 312/14, LEX nr 1663415). Dokonując analizy historycznej Sąd Najwyższy wskazał, że „Z art. XVI konkordatu wprost wynikało, że wszystkie polskie osoby prawne kościelne i zakonne, mają zgodnie z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, prawo nabywania, odstępowania posiadania i administrowania, według prawa kanonicznego swego majątku ruchomego i nieruchomego, jak również prawo stawania przed wszelkimi instancjami i władzami państwowymi dla obrony swych spraw cywilnych. Jednocześnie, strona polska i papieska uzgodniły w tym postanowieniu, że osoby prawne kościelne i zakonne są uznawane za polskie, o ile cele, dla których powstały, dotyczą spraw kościelnych lub zakonnych Polski, i o ile osoby upoważnione do reprezentowania ich i do zarządzania ich dobrami, przebywają na stałe na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej.

Skutkiem więc tego postanowienia było uznanie przez prawo polskie osobowości prawnej polskich osób prawnych kościelnych i zakonnych, które miały zdolność prawną i zdolność sądową według Codex Iuris Canonici obowiązującego od dnia 19 maja 1918 r. Od parafii należy odróżnić tzw. "gminy katolickie", "gminy kościelne", nazywane także gminami parafialnymi. Są to pojęcia związane z kościołem katolickim w dawnym zaborze pruskim. Należy przypomnieć, że wszystkie ustawy, rozporządzenia, dekrety sprzeczne z postanowieniami konkordatu straciły moc prawną z chwilą jego wejścia w życie. Dlatego, to okólnik Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 sierpnia 1925 r. ogłoszony w Monitorze nr 204 z września 1925 r. wymieniał akty prawne, jako sprzeczne z konkordatem, które utraciły moc, niemniej pominął ustawę pruską o pracach zarządu majątku w katolickich gminach kościelnych z dnia 20 czerwca 1875 r., co mogłoby wskazywać, że nie przestała ona obowiązywać. Na terenie tego zaboru dobra kościelne nie były, w rozumieniu tej ustawy własnością Kościoła (...), jako wspólnoty, ale stały się własnością poszczególnych gmin kościelnych. W ówczesnej judykaturze jednak przesądzone, że z chwilą wejścia w życie konkordatu ta ustawa utraciła moc i z tego względu przyjęto, iż katolickie gminy parafialne nie są osobami prawnymi, gdyż osobowości tej nie nadaje im prawo kanoniczne, które wyłącznie decyduje o tym, którym instytucjom kościelnym lub zakonnym przysługuje osobowość prawna (por. wyrok Najwyższego Trybunału Administracyjnego z dnia 14 maja 1927 r., OSP 1927, poz. 292 i orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 31 października 1930 r., III. 2C 231/30, z dnia 21 listopada 1931 r. II 2C 299/31 i z dnia 24 stycznia 1936 r., II C 2101/35, OSNC 1936, Nr 8, poz. 328). W orzecznictwie tym przyjęto, mając na uwadze właściwy cel konkordatu, idący w kierunku zaprowadzenia od razu i w całej pełni zarządu według norm prawa kanonicznego, że z chwilą jego wejścia w życie przestały istnieć gminy kościelne jako osoby prawne i miejsce ich zajęły (sukcesja) właściwe osoby prawne według prawa kanonicznego. Konkordat przestał obowiązywać, jako umowa międzynarodowa w wyniku uchwały Rady Ministrów Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej z dnia 12 września 1945 r. stanowiącej: "Konkordat zawarty między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską przestał obowiązywać". Za uznanie przez drugą stronę faktu rozwiązania tej umowy można przyjąć list papieża Piusa XII na ręce prymasa Polski Augusta Kardynała Hlonda z dnia 17 stycznia 1946 r., odrzucający obwinienie strony kościelnej za zerwanie konkordatu. Według orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 18 sierpnia 1946 r., I CZ 83/46 (powołane przez K. Skubiszewskiego, Konkordat z 10 lutego 1925 r. "Zagadnienia prawnomiędzynarodowe" w: Kościół w II Rzeczypospolitej, red. Z. Zieliński, S. Wilk, Lublin 1980 r.s. 46), należy oddzielić skutki obowiązywania konkordatu w płaszczyźnie międzynarodowej (ratyfikacja) od skutku obowiązywania umowy w porządku krajowym (publikacja w Dzienniku Ustaw). Z tego względu Sąd ten uznał, że chociaż konkordat, na skutek powołanej uchwały Rady Ministrów z dnia 12 września 1945 r. przestał wiązać Polskę ze Stolicą Apostolską, jako traktat międzynarodowy, to jednak stanowił w dalszym ciągu źródło prawa wewnętrznego, gdyż ustawa z dnia 23 kwietnia 1925 r. o zatwierdzeniu układu ze Stolicą Apostolską, określającego stosunek państwa do Kościoła Rzymsko- (...) (Dz. U. Nr 47, poz. 324) nie została uchylona, a uchwała Rady Ministrów z dnia 12 września 1945 r. nie została opublikowana w zbiorze urzędowym. Dodać należy, że także Prokuratoria Generalna w swej opinii z dnia 10 listopada 1945 r. (nr 14575/45-F 15010) wyraziła pogląd, że konkordat z 1925 r. obowiązuje, aż do uchwalenia nowej konstytucji. Wyrażony przez Sąd Apelacyjny pogląd znajduje także poparcie we współczesnej literaturze. Trzeba zauważyć, że nawet zwolennicy przeciwnego poglądu podnoszący, iż konkordat przestał obowiązywać także, jako prawo wewnętrzne, z odwołaniem się do art. 114 Konstytucji z dnia 17 marca 1921 r., stanowiącego, że K. R.- (...) rządzi się własnymi prawami, wskazywali, że obowiązuje kodeks prawa kanonicznego z 1917 r., "w granicach obowiązującego w Państwie porządku prawnego" (por. art. 113 tej Konstytucji). Z tego względu, dla rozstrzygnięcia sprawy miała znaczenie odpowiedź na pytanie, czy parafie na gruncie tego kodeksu miały osobowość prawną. Praktykę sądową w okresie powojennym do zmiany ustroju w 1989 r. w tej materii ukształtowało postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 1963 r., I CR 223/63, (OSNC 1964, Nr 10, poz. 198) wyjaśniające, że stosownie do obowiązującego w PRL porządku prawnego osobowość prawną mają parafie, diecezje i diecezjalne seminaria duchowne Kościoła (...). Dodać należy, że stanowisko to zostało wtedy zaaprobowane - choć z innym uzasadnieniem w literaturze. W głosie do tego orzeczenia podniesiono bowiem, że parafie i diecezje posiadały osobowość prawną na gruncie Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. (kan. 1423 § 2 i 1557 § 2) i zachowały ją nadal bez potrzeby rejestracji. To samo należy powiedzieć o istniejących seminariach duchownych (...). Za trafnością tego stanowiska Sądu Najwyższego przemawia art. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejściu przez państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) stanowiący że "wszystkie nieruchomości ziemskie związków wyznaniowych przejmuje się na własność Państwa". Przesądzone zatem, że związki wyznaniowe są podmiotami prawa

własności nieruchomości, a zatem mają osobowość prawną. Następnym aktem przesądzającym osobowość prawną jednostek organizacyjnych Kościoła (...) była ustawa z dnia 23 czerwca 1971 r. o przejściu na osoby prawne Kościoła (...) oraz innych kościołów i innych związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na ziemiach Zachodnich i Północnych (Dz. U. Nr 16, poz. 156). Wprawdzie w samej ustawie nie wymieniono kategorii tych osób prawnych, niemniej w zarządzeniu wykonawczym Dyrektora do Spraw Wyznań z dnia 13 sierpnia 1971 r. wskazano wprost, jako osoby prawne Kościoła (...), między innymi diecezje i parafie.”

Odwołując się następnie do art. 72 u.s.p.k., który stanowi, że dowodem posiadania osobowości prawnej przez istniejące w dniu wejścia w życie ustawy kościelne osoby prawne było ich wymienienie między innymi w ostatnim wydanym drukiem przez diecezję lub archidiecezję, przed wejściem w życie ustawy, wykazie jednostek kościelnych i duchowieństwa (schematycznie diecezjalnym) Sąd Najwyższy stwierdził, że „ (...) celem tego unormowania nie było przyznanie jednostkom kościelnym osobowości prawnej, lecz tylko jej potwierdzenie, co do osób wcześniej już istniejących (por. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2009 r." II CSK 69/09, OSP 2011, Nr 4, poz. 45). (...) Z powołanego art. 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o wpisywaniu do ksiąg hipotecznych praw własności polskich osób prawnych kościelnych i zakonnych wprost wynikało, że osobami prawnymi kościelnymi i zakonnymi (art. 1) są jednostki i instytucje, posiadające osobowość prawną w rozumieniu prawa kanonicznego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2008 r. III CZP 122/08, OSNC 2009, nr 7-8, poz. 115 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 1936 r., CII 2101/35). Ustawodawca więc w tym unormowaniu nie odwołał się do konkordatu, ale do prawa kanonicznego, co przemawia za uznaniem osobowości prawnej także parafii. Wprawdzie rzeczywiście, w powołanym spisie Ministerstwa Sprawiedliwości osób prawnych kościelnych i zakonnych (Dz. Urz. Min. Spr. Nr 10 z dnia z dnia 10 maja 1926 r.) brak parafii, ale obejmuje on proboszczów, kościoły parafialne i beneficja proboszczowskie. W literaturze z tamtego okresu podnoszono, że w konsekwencji zmian wprowadzonych po wejściu w życie konkordatu w oparciu o wskazania episkopatu i kanony kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. przyjęto, iż podmiotem własności jest kościół parafialny, jako osoba prawna, który należy utożsamiać z parafią.”

Na marginesie należy zauważyć, że władza komunistyczna, przejmując majątek organistówki w 1950 r. uznawała Parafię za jej właściciela, skoro przekazującym był jej proboszcz ks. W. G..

Z tych wszystkich względów Sąd uznał, że powódka wykazała swoje następstwo prawne w stosunku do Organistówki w K..

Jeśli chodzi zaś o legitymację procesową powódki to, jak zostało ustalone w sprawie, B. K. – Ordynariusz w oświadczeniu z dnia 30 czerwca 2011 r. wyraził zezwolenie na wytoczenie procesu w niniejszej sprawie.

Odnośnie legitymacji biernej pozwanych w przedmiotowej sprawie Sąd zważył, co następuje.

Do dnia 20 czerwca 2011 r. obowiązywało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1990 r. w sprawie wyłączenia nieruchomości zamiennych lub nakładania obowiązku zapłaty odszkodowania na rzecz kościelnych osób prawnych, wydane na podstawie art. 63 ust. 9 ustawy z dnia 17 maja 1989 r., które regulowało zagadnienie podmiotu odpowiedzialnego za dostarczenie nieruchomości zamiennej (gmina, państwowa jednostka organizacyjna, Państwowy Fundusz Ziemi) oraz do zapłaty odszkodowania (Skarb Państwa reprezentowany przez Ministra Finansów). Wyrokiem z dnia 8 września 2011 r. Trybunał Konstytucyjny w sprawie K 3/09 uznał, że art. 63 ust. 9 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. jest niezgodny z art. 92 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, eliminując tym samym z obrotu prawnego podstawę prawną do wydania rozporządzenia z dnia 21 grudnia 1990 r., które również utraciło moc obowiązującą. Konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego było przede wszystkim powstanie w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. luki w zakresie podmiotu odpowiedzialnego za zwrot wyłączonej nieruchomości, dostarczenie nieruchomości zamiennej oraz zapłatę odszkodowania.

Wbrew zarzutom Agencji Nieruchomości Rolnych Sąd uznał, że jest ona podmiotem legitymowanym biernie w niniejszej sprawie, ale wyłącznie w zakresie żądania przyznania nieruchomości zamiennej. I to nie jako statio fisci Skarbu Państwa, ale samodzielna osoba prawna. Zgodnie bowiem z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1991,

Nr 107, poz. 464), reguluje ona zasady gospodarowania mieniem Skarbu Państwa w odniesieniu do nieruchomości rolnych w rozumieniu Kodeksu cywilnego położonych na obszarach przeznaczonych w planach zagospodarowania przestrzennego na cele gospodarki rolnej, z wyłączeniem gruntów znajdujących się w zarządzie Lasów Państwowych i parków narodowych. Z kolei zgodnie z art. 5 ustawy, Skarb Państwa powierza Agencji Nieruchomości Rolnych wykonywanie prawa własności i innych praw rzeczowych na jego rzecz w stosunku do mienia, o którym mowa w art. 1 i 2 ustawy. Agencja, obejmując we władanie powierzone składniki mienia Skarbu Państwa, wykonuje we własnym imieniu prawa i obowiązki z nimi związane w stosunku do osób trzecich, jak również we własnym imieniu wykonuje związane z tymi składnikami obowiązki publicznoprawne (ust 2). Agencja wykonuje w imieniu własnym prawa i obowiązki związane z mieniem Skarbu Państwa powierzonym Agencji po zlikwidowanym państwowym przedsiębiorstwie gospodarki rolnej, w tym również prawa i obowiązki wynikające z decyzji administracyjnych (ust 3). Jednocześnie zgodnie z art. 24 ust. 1a ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa dodanym przez art. 28 pkt 2 ustawy z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej obowiązujący od dnia 23 lutego 2000 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 12 poz.136), Agencja Nieruchomości Rolnych reprezentuje Skarb Państwa w sprawach wynikających z postępowania regulacyjnego określonego w ustawach o stosunku Państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej. Przepis art. 24 ust 1a ww. ustawy uznać należy za przepis szczególny w stosunku do art. 5 ww. ustawy w zakresie reprezentacji pozwanego Skarbu Państwa przez Agencję Nieruchomości Rolnych Skarbu Państwa.

Skoro w niniejszej sprawie ustalono, że nieruchomości przejęte na własność Skarbu Państwa były nieruchomościami rolnymi, to podmiotem biernie legitymowanym w niniejszym procesie jest Agencja Nieruchomości Rolnych. Odpowiedzialność Agencji ograniczona jest przy tym, zdaniem Sądu, do dostarczenia nieruchomości zamiennej, co wynika z treści art. 63 ust. 2 u.s.p.k. Żadna z wywłaszczonych nieruchomości nie weszła do zasobu nieruchomości, którymi gospodaruje Agencja, a zatem nie wchodzi w grę żądanie przywrócenia własności nieruchomości.

Jeśli chodzi o legitymację bierną Skarbu Państwa, to zgodnie z art. 36 ustawy z dnia 10 maja 1989 r. Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym i ustawę o pracownikach samorządowych (Dz. U. 1990, Nr 32, poz. 191 ze zm.), zobowiązania i wierzytelności rad narodowych i terenowych organów administracji państwowej stopnia podstawowego stały się, z dniem wejścia w życie ustawy o samorządzie terytorialnym, zobowiązaniami i wierzytelnościami właściwych gmin (ust. 1). Skarb Państwa przejął jednak zobowiązania i wierzytelności rad narodowych i terenowych organów administracji państwowej stopnia podstawowego i stopnia wojewódzkiego wynikające z prawomocnych orzeczeń sądowych i decyzji administracyjnych wydanych przed dniem 27 maja 1990 r. oraz zobowiązania i wierzytelności powstałe w związku z wykonaniem tych orzeczeń sądowych i decyzji administracyjnych; zobowiązania wynikłe z zawinionego działania lub zaniechania działania rad narodowych i terenowych organów administracji państwowej stopnia podstawowego i wojewódzkiego, mające miejsce przed dniem 27 maja 1990 r., stwierdzone prawomocnymi orzeczeniami sądowymi; inne zobowiązania i wierzytelności rad narodowych i terenowych organów administracji państwowej stopnia wojewódzkiego (art. 36 ust. 3 pkt 3-5).

Zważywszy, że w niniejszej sprawie, zobowiązanie będące przedmiotem regulacji powstało z mocy ustawy uchwalonej przed wejściem w życie ustawy z dnia 27 maja 1990 r. Przepisy wprowadzające ustawę o samorządzie terytorialnym (art.36 ust. 3 pkt 5), uznać trzeba, iż odpowiedzialnym będzie Skarb Państwa.

Sąd zobowiązany był zatem na podstawie art. 67 § 2 k.p.c. do ustalenia właściwej jednostki organizacyjnej (statio fisci) Skarbu Państwa, z którą wiąże się dochodzone roszczenie.

Organem wydającym decyzję w niniejszej sprawie było Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w O.. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej było organem wykonawczym i zarządzającym władzy państwowej stopnia powiatowego (art. 12 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. Nr 14, 130 z późn. zm.). Wykonywanie tzw. ustawy o dobrach martwej ręki należało bowiem do kompetencji właściwych rad narodowych i naczelników powiatów.

Z dniem 1 czerwca 1975 r., na podstawie § 2 pkt 19 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 maja 1975 r. w sprawie określenia zadań i uprawnień należących do powiatowych rad narodowych i naczelników powiatów, które przejmują wojewódzkie rady narodowe i wojewodowie (dz. U. 1975, Nr 17, poz. 94) do wojewodów przeszły dotychczasowe zadania i uprawnienia naczelników powiatów wynikające z ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. z 1950 r. Nr 9, poz. 87 i Nr 10, poz. 111, z 1969 r. Nr 13, poz. 95 i z 1974 r. Nr 22, poz. 131). Zadania te obejmowały:

a) wyłączenie od przejęcia na własność Państwa miejsc przeznaczonych do wykonywania kultu religijnego, jak również budynków mieszkalnych stanowiących siedzibę klasztorów, kurii biskupich i arcybiskupich, konsystorz i zarządów innych związków wyznaniowych - choćby budynki te lub miejsca stanowiły część nieruchomości podlegających przejęciu na własność Państwa (art. 2 ust. 2),

b) orzekanie o tym, czy nieruchomość ziemską posiada charakter nieruchomości związku wyznaniowego (art. 4 ust. 4),

c) orzekanie o tym, czy nieruchomość stanowi gospodarstwo rolne proboszcza, oraz o przejęciu na własność Państwa nadwyżki gospodarstwa rolnego proboszcza (art. 4 ust. 5).

Pozostałe kompetencje prezydów powiatowych rad narodowych przeszły, zgodnie z art. 4 ustawy z dnia 2 listopada 1973 r. o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz.U. Nr 47, poz. 276 z późn. zm.), na terenowe organy administracji państwowej szczebla wojewódzkiego, a następnie na podstawie art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 22 marca 1990 r. o terenowych organach administracji rządowej ogólnej (Dz.U. Nr 21, poz. 123) do właściwości wojewodów. W myśl cytowanego przepisu, do właściwości wojewodów przechodzą określone w przepisach prawa zadania i kompetencje należące dotychczas do wojewódzkich rad narodowych oraz terenowych organów administracji państwowej o właściwości ogólnej i o właściwości szczególnej stopnia wojewódzkiego, jeżeli te zadania i kompetencje nie zostały przekazane, w odrębnych ustawach, organom samorządu terytorialnego lub innym organom.

Jednocześnie art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej (Dz.U. Nr 12, poz.136 ze zm.) stanowi, że w postępowaniach administracyjnych i sądowych, w których stroną jest Skarb Państwa, wynikających z działalności państwowych jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej, które: 1) przed dniem 1 stycznia 1999 r. uzyskały osobowość prawną lub zostały zlikwidowane albo 2) z dniem 1 stycznia 1999 r. zostały przejęte przez jednostkę samorządu terytorialnego, Skarb Państwa reprezentuje wojewoda właściwy ze względu na siedzibę jednostki.

Jak wyżej wskazano, Skarb Państwa przejął zobowiązania terenowych organów administracji państwowej. Skoro organem administracji publicznej w województwie jest aktualnie wojewoda, ten podmiot powinien reprezentować Skarb Państwa w postępowaniu dotyczącym zobowiązań, które obciążały terenowe organy administracji państwowej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych. Zdaniem Sądu, nie ma podstaw, aby w zakresie roszczenia o zapłatę odszkodowania Skarb Państwa reprezentował w niniejszym postępowaniu Starosta (...), gdyż zgodnie z art. 11 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, starosta jest organem reprezentującym skarb państwa w sprawach gospodarowania nieruchomościami, z zastrzeżeniem wyjątków wynikających z przepisów niniejszej ustawy oraz odrębnych ustaw.

Wskazać należy, iż stanowisko o właściwości wojewody jako statio fisci Skarbu Państwa w sprawach regulacyjnych zostało zaakceptowane przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu w sprawach I ACa 408/14, I ACa 962/14, I ACa 878/15, I ACa 879/15 i Sąd Najwyższy w sprawach II CSK 33/15, IV CSK 90/15.

W ocenie Sądu Starosta (...) jest właściwym statio fisci jeśli chodzi o żądanie zwrotu nieruchomości, które pozostają własnością Skarbu Państwa, jak i odpowiedzialnym za dostarczenie nieruchomości zamiennej. Wniosek taki płynie właśnie z art. 11 u.g.n.

Z kolei udział Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych jako statio fisci Skarbu Państwa odnosi się tylko do żądania przyznania odpowiedniej nieruchomości zamiennej i wynika z art. 34 pkt 8 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o

lasach (Dz. U. 2011, Nr 12, poz. 59), zgodnie z którym dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych reprezentuje Skarb Państwa w sprawach wynikających z postępowania regulacyjnego określonego w ustawach o stosunku Państwa do kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej. Z tym, że w ocenie Sądu orzekającego w niniejszej sprawie, legitymacja Skarbu Państwa – Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych aktualizuje się wyłącznie gdy przedmiotem przejęcia na podstawie tzw. ustawy o dobrach martwej ręki były lasy – art. 2 ustawy o lasach.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 grudnia 2015 r. (II CSK 33/15, Biul. SN 2016/2/10) „Zgodnie z art. 63 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa Polskiego do Kościoła (...) regulacja może polegać na przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości wymienionych w art. 61 ust. 1 i 2 lub ich części lub, gdyby przywrócenie własności natrafiało na trudne do przewyciężenia przeszkody, na przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennnej, lub w razie niemożności dokonania regulacji przewidzianych w art. 63 ust. 1 pkt 1 i 2 na przyznaniu odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczeniu nieruchomości. Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w uchwale z dnia 24 czerwca 1992 r., W 11/91 (OTK 1992, Nr 1, poz. 18) i Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 27 kwietnia 2012 r., V CSK 207/11 (OSNC-ZD 2012, Nr 3, poz. 69) istotą tego postępowania jest przywrócenie w naturze określonych składników mienia Kościoła (...) (art. 63 ust. 1 pkt 1) albo naprawienie wyrządzonej szkody (art. 63 ust. 1 pkt 2 i 3). Sposoby te są równorzędne i powinny być rozważane w ustawowej kolejności, co oznacza że nie jest dopuszczalne zasądzenie odszkodowania jeżeli istnieje możliwość przywrócenia własności lub przyznania nieruchomości zamiennnej. Wskazany porządek zaspakajania roszczeń, determinowany ustawowymi przesłankami, wyznacza pośrednio legitymację bierną w postępowaniu regulacyjnym.”

Na gruncie niniejszej sprawy oznacza to, że legitymację bierną mają Agencja Nieruchomości Rolnych, która odpowiada w zakresie roszczenia o przyznanie nieruchomości zamiennych, Skarb Państwa – Starosta (...), który odpowiada w zakresie przywrócenia własności części działki numer (...) (stanowiącej obecnie własność Skarbu Państwa) i roszczenia o przyznanie nieruchomości zamiennych, Skarb Państwa – Wojewoda (...), który odpowiada w zakresie roszczenia o roszczenia o odszkodowanie oraz ewentualnie Skarb Państwa - Dyrektor Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych, który odpowiada w zakresie roszczenia o przyznanie nieruchomości zamiennych.

Ustalenia faktyczne sprawy mogłyby sugerować, że pozwany winien być również Powiat (...), skoro część działki (...) z przejętej nieruchomości stanowi obecnie własność tej jednostki samorządu terytorialnego. Jak jednak wskazał Sąd Najwyższy w powołanym wyżej wyroku z dnia 9 grudnia 2015 r. (II CSK 33/15), wskazany w art. 63 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa Polskiego do Kościoła (...) porządek zaspakajania roszczeń, determinowany ustawowymi przesłankami, wyznacza pośrednio legitymację bierną w postępowaniu regulacyjnym. Z dalszych rozważań wynikać będzie z jakich względów regulacja poprzez przywrócenie własności części działki numer (...) nie jest możliwa, a tym samym dlaczego udział Powiatu (...) w niniejszej sprawie jest zbędny.

Pozwany Skarb Państwa zarzucił, że nieruchomość zapisana w zarówno w KW K. (...), jak i wykaz 179, nie podlegała wyłączeniu spod przejęcia, nie stanowiła bowiem gospodarstwa rolnego proboszcza (art. 1 ust. 2 ustawy o dobrach martwej ręki), a rozstrzygnięcie o tym czy nieruchomość ziemską posiada charakter nieruchomości związku wyznaniowego czy też gospodarstwa rolnego proboszcza należy do kompetencji wojewodów, a orzeczenie takie stanowi prejudykat w sporze sądowym o dokonanie regulacji.

Zarzut tego Sąd rozpoznający niniejszą sprawę nie podziela.

Tę kwestię wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 grudnia 2015 r. (IV CSK 90/15, LEX nr 2007805) stwierdzając, że „Brak podstaw do przyjęcia, że w postępowaniu regulacyjnym, którego celem jest przywrócenie własności gruntu stanowiącego - w chwili przejęcia nieruchomości na własność Państwa - gospodarstwo rolne proboszcza, strona powinna uzyskać, zgodnie z art. 4 ust. 5 ustawy z 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw i utworzeniu Funduszu Kościelnego, decyzję właściwego ministra stwierdzającego, że nieruchomość stanowi gospodarstwo rolne proboszcza. Postępowanie regulacyjne jest postępowaniem mającym na celu odzyskanie przez kościelne osoby prawne części tych nieruchomości, które objęte

działaniem ustawy z 1950 r., zostały przejęte z naruszeniem interesów kościelnej osoby prawnej, nie ma zaś na celu reaktywowania gospodarstwa rolnego proboszcza. Postępowanie regulacyjne nie jest postępowaniem toczącym się na podstawie przepisów ustawy z 1950 r. i dla jej prawidłowego wykonania. Postępowanie regulacyjne jest postępowaniem mającym zadośćuczynić krzywdom, jakich doznał Kościół (...) w Polsce w przeszłości, stąd też roszczenia ujęte w art. 63 ustawy z 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej wskazują ich rodzaj, daleko szerszy od li tylko "przywrócenia własności". Stąd też w takim postępowaniu sąd, nawet gdyby chodziło wyłącznie o przywrócenie własności, ustala czy nieruchomości została przejęta w trybie przepisów ustawy z 1950 r., czy doszło do wydzielenia gospodarstwa rolnego proboszcza. Stwierdzenie, że do wydzielenia należnego gospodarstwa rolnego nie doszło, uzasadnia uwzględnienie żądania w zakresie powierzchni przewidzianej ustawą z 1950 r., przy czym istotnie chodzi o rolny charakter tych nieruchomości za czym przemawia treść art. 61 ust. 1 pkt 2 zdanie drugie i trzecie ustawy z 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.”.

Powyższe sprawia, że roszczenie regulacyjne powódki co do nieruchomości zapisanej w dawnej KW K., (...) co do samej zasady jest usprawiedliwione i ocenić należy, który ze sposobów regulacji winien mieć w sprawie zastosowanie.

Przypomnieć trzeba, że powodowa Parafia w niniejszym postępowaniu zgłosiła trzy żądania przewidziane w art. 63 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Z kolei we wniosku o wszczęcie postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową domagała się przywrócenia własności nieruchomości las M. o powierzchni 30.83.00 ha z KW K., wykaz 179 i gruntów ornych z zabudowaniami – K. o powierzchni 10.18.00 ha z KW K., (...). Z tej okoliczności strona pozwana wyprowadzała wniosek o wygaśnięciu roszczeń o przyznanie nieruchomości zamiennej i zapłatę odszkodowania i domagała się odrzucenia pozwu. Prawomocnym postanowieniem z dnia 2 stycznia 2014 r. Sąd oddalił wniosek Skarbu Państwa o częściowe odrzucenie pozwu tj. w zakresie żądania przyznania nieruchomości zamiennych i zasądzenia odszkodowania.

Jak stanowi art. 63 ust. 1 pkt 1 – 3 u.s.p.k. regulacja może polegać na:

- 1) przywróceniu kościelnym osobom prawnym własności nieruchomości wymienionych w art. 61 ust. 1 i 2 lub ich części,
- 2) przyznaniu odpowiedniej nieruchomości zamiennej, gdyby przywrócenie własności natrafiło na trudne do przewyciężenia przeszkody,
- 3) przyznaniu odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości, w razie niemożności dokonania regulacji przewidzianych w pkt 1 i 2.

Charakter prawny roszczeń przewidzianych w postępowaniu regulacyjnym był przedmiotem orzecznictwa Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 4 grudnia 2008 r. (I CSK 214/08, OSNC-ZD 2009/C/80) wskazał, że przepisy ustawy z dnia 17 maja 1989 r. (art.61 – 64) przewidują trzy zasadnicze kategorie roszczeń „regulujących”, określonych w art.63 ust.1 pkt 1-3 oraz sekwencję ich dochodzenia, według której w razie niemożności przywrócenia własności nieruchomości lub przyznania odpowiedniej nieruchomości zamiennej możliwe jest uwzględnienie roszczenia o odszkodowanie.

W wyroku z dnia 27 kwietnia 2012 r. (V CSK 207/11, OSNC-ZD 2012/C/69) Sąd Najwyższy podniósł natomiast, że sformułowania ustawy w omawianym zakresie są nieprecyzyjne w zakresie charakteru roszczenia, z jakim do sądu mogła wystąpić kościelna osoba prawna w razie nieuzgodnienia orzeczenia przed Komisją Majątkową, bowiem ustawa ta posługiwała się terminem „zasądzenie roszczenia”. Sąd Najwyższy w powołanym orzeczeniu wyraził pogląd, że jedynym roszczeniem, z jakim kościelna osoba prawna mogła wystąpić do sądu, było roszczenie o przeprowadzenie postępowania zgodnie z art. 63 ustawy, które ma charakter roszczenia o ukształtowanie prawa, a nie o zasądzenie. Z tego względu, zdaniem Sądu Najwyższego, wystarczające dla możliwości rozważania kolejno całej sekwencji powyższych roszczeń przez sąd, było zgłoszenie w procesie sądowym podstawowego z nich, tj. żądania przywrócenia własności nieruchomości. Ze stanowiska Sądu Najwyższego wynika, że ewentualne ustalenie w procesie cywilnym przez sąd, iż przywrócenie to napotyka na trudne do przewyciężenia przeszkody, uruchamia konieczność

rozważenia kolejno pozostałych sposobów naprawienia szkody. Na tle tych uwag Sąd Najwyższy wypowiedział tezę, że w postępowaniu cywilnym wszczętym na podstawie art. 64 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. (którego odpowiednikiem obecnie jest art. 4 ustawy zmieniającej, zawierający analogiczną regulację), nie ma zastosowania zakaz orzekania ponad żądanie, bowiem w przeciwnym wypadku doszłoby do zaprzeczenia celu, jakiemu służyć miało postępowanie regulacyjne.

Powołując się na powyższy wyrok i uchwałę Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 czerwca 1992 r., W 11/91 (OTK 1992, Nr 1, poz. 18) Sąd Najwyższy w uzasadnieniu powoływanego już wyroku z dnia 9 grudnia 2015 r. (II CSK 33/15) wskazał, że „istotą postępowania regulacyjnego jest przywrócenie w naturze określonych składników mienia Kościoła (...) (art. 63 ust. 1 pkt 1) albo naprawienie wyrządzonej szkody (art. 63 ust. 1 pkt 2 i 3). Sposoby te są równorzędne i powinny być rozważane w ustawowej kolejności, co oznacza że nie jest dopuszczalne zasądzenie odszkodowania jeżeli istnieje możliwość przywrócenia własności lub przyznania nieruchomości zamiennej.”

Dlatego też, pomimo, że powódka w niniejszej sprawie domagała się w pierwszej kolejności przyznania nieruchomości zamiennych, ewentualnie przywrócenia własności, ewentualnie zapłaty odszkodowania, Sąd kierując się tym, że postępowanie regulacyjne jest postępowaniem mającym zadośćuczynić krzywdom, jakich doznał Kościół (...) w Polsce w przeszłości, stanął na stanowisku, że samo zgłoszenie żądania dokonania regulacji na podstawie art. 63 ust. 1 pkt. 1 – 3 w zw. z art. 61 ust. 1 pkt 2, 6 oraz 7 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej w odniesieniu do konkretnie oznaczonych nieruchomości jest skutecznie zgłoszonym roszczeniem regulacyjnym.

Ponownie kierując się celem postępowania regulacyjnego, Sąd uznał, że do skutecznego zgłoszenia roszczenia o przeprowadzenie postępowania regulacyjnego przed sądem powszechnym wystarczające było samo zainicjowanie postępowania regulacyjnego przed Komisją Majątkową poprzez określenie przez wnioskodawcę we wniosku nieruchomości znacionalizowanej, której wniosek dotyczy oraz wyartykułowanie żądania przeprowadzenia w stosunku do tejsze nieruchomości postępowania regulacyjnego czy to w formie przywrócenia własności, czy przyznania nieruchomości zamiennych czy zapłaty odszkodowania. Z tych względów Sąd nie podzielił zarzutu pozwanych, że wobec niezachowania tożsamości rodzajowej roszczeń w postępowaniu sądowym w stosunku do żądań zgłoszonych w postępowaniu przed Komisją Majątkową, roszczenia powódki o przyznanie nieruchomości zamiennej i zapłatę odszkodowania za nieruchomości przejęte wygasły.

Odnosząc się jeszcze co do zasady odpowiedzialności pozwanych należy wskazać, że grunty, których zapisane w KW K., (...) zostały powodowej Parafii odebrane na podstawie ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 i Nr 10, poz. 111 i z 1969 r. Nr 13, poz. 95 – dalej ustawa o dobrach martwej ręki), o czym wprost jest mowa w protokole przejęcia z dnia 18 grudnia 1950 r. Dlatego też zachodzi podstawa prawna do regulacji spraw majątkowych powodowej Parafii co do gruntów zapisanych w KW K. (...), objętych wnioskiem o wszczęcie postępowania regulacyjnego i pozwem w niniejszej sprawie na podstawie art. 61 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k.

Mając powyższe na względzie, Sąd uznając roszczenie regulacyjne powódki za słuszne co do zasady, rozważał kolejno każdy z ustawowo przewidzianych sposobów dokonania regulacji.

Jak już było wskazane wyżej, sposoby regulacji wskazane w art. 63 ust. 1 u.s.p.k. są równorzędne i powinny być rozważane w ustawowej kolejności, co oznacza że nie jest dopuszczalne zasądzenie odszkodowania jeżeli istnieje możliwość przywrócenia własności lub przyznania nieruchomości zamiennej.

Ustalony w sprawie stan faktyczny, zdaniem Sądu nie dał podstaw do uwzględnienia roszczenia regulacyjnego, chociażby w części poprzez przywrócenie własności na rzecz powódki przejętych gruntów.

Po pierwsze przywróceniu mogą podlegać wyłącznie działki stanowiące obecnie własność ANR, Skarbu Państwa bądź jednostki samorządu terytorialnego. Regulacja bowiem, jak stanowi art. 61 ust. 4 pkt 3 u.s.p.k., nie może naruszać praw nabytych przez niepaństwowe osoby trzecie, w szczególności przez inne kościoły i związki wyznaniowe oraz

rolników indywidualnych. Tymczasem działki (według aktualnego oznaczenia geodezyjnego) o numerach 104/2, 158 i 121 stanowią obecnie własność osoby fizycznej – M. K.,.

Po drugie, zważywszy na treść art. 63 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k. przywrócenie własności nie jest możliwe jeżeli trafia na trudne do przewyciężenia przeszkody. Prowadzi to, zdaniem Sądu, między innymi do wniosku, że przywrócenie własności może dotyczyć wyłącznie gruntów, które mogą być przedmiotem obrotu i co do których ze względów prawnych podmiotem własności może być Parafia. Będąca własnością Powiatu (...) część działki o numerze (...) stanowi drogę powiatową. Zgodnie zaś z art. 2a ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (t.j. Dz.U.2016.1440) podmiotem własności dróg krajowych może być wyłącznie Skarb Państwa, a dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych właściwy samorząd województwa, powiatu lub gminy.

Zdaniem Sądu również przywrócenie własności części działki numer (...), stanowiącej własność Skarbu Państwa, napotyka na trudne do przewyciężenia przeszkody w rozumieniu art. 63 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k.

Jak zostało ustalone, dla działki (...), o powierzchni całkowitej 0,1230 ha, nie jest obecnie prowadzona księga wieczysta. Przejęta z dawnych parcel 242 i 243 część nieruchomości zapisanej w KW K. (...), obecnie oznaczona jako część działki (...) ma powierzchnię 0,0460 ha i znajduje się na terenach o przeznaczeniu W – rowy. Zgodzić się należy ze stanowiskiem powódki, że z uwagi na przeznaczenie, a zdaniem Sądu również z uwagi na powierzchnię tej nieruchomości, miałyby ona ograniczone możliwości jej wykorzystania. Ponownie należy odwołać się do argumentu celu postępowania regulacyjnego tj. zadośćuczynienia krzywdom związanym z odebraniem majątku Parafii. Powódce na podstawie ustawy o dobrach martwej ręki odebrano grunty o charakterze rolnym, tworzące zwarty areal i w zasadzie jednorodnie wykorzystywane. Na skutek przekształceń własnościowych i geodezyjnych obecnie przedmiotem przywrócenia własności ze względu na podmiot będący właścicielem (Powiat (...), Skarb Państwa) mogą być poszczególne, wydzielone z większych obszarów niewielkie bądź co do kształtu nietypowe działki gruntu o innym przeznaczeniu – w tej sytuacji rowy. Przywrócenie własności tych gruntów nie spełniałoby celu regulacji i w tym znaczeniu natrafia na trudne do przewyciężenia przeszkody.

Wobec powyższego, obowiązkiem Sądu stało się rozważenie możliwości przeniesienia na rzecz powódki własności odpowiednich nieruchomości zamiennych.

Mając na względzie wskazania zawarte w wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 maja 2011 r. (IACa 356/11, LEX nr 898644), Sąd na rozprawie w dniu 13 czerwca 2014 r. zobowiązał pełnomocników stron i Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa do przedstawienia listy nieruchomości, które mogłyby stanowić nieruchomości zamienne za przejętą nieruchomość stanowiącą zabudowany grunt położony w K. o powierzchni 10.18.00 ha dla którego prowadzona była księga wieczysta K. (...), a poprzednim właścicielem zapisanym w księdze wieczystej była Organistówka w K. - pod rygorem skutków z art. 233 § 2 k.p.c. Pozwany Skarb Państwa takie nieruchomości zaproponował w piśmie procesowym z dnia 17 lipca 2014 r. (k. 401-402)

Sama ustawa o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej nie definiuje pojęcia nieruchomości zamiennej.

Uchylone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 czerwca 2011 r. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 1990 r. w sprawie wyłączania nieruchomości zamiennych lub nakładania obowiązku zapłaty odszkodowania na rzecz kościelnych osób prawnych (Dz.U.1991.1.2) wydane na podstawie art. 63 ust. 9 u.s.p.k. w § 1 wskazywało, że jako nieruchomości zamienne, o których mowa w art. 63 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła (...) w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 29, poz. 154 oraz z 1990 r. Nr 51, poz. 297, Nr 55, poz. 321 i Nr 86, poz. 504) zwanej dalej "ustawą", mogą być przyznawane nieruchomości wyłączone z mienia państwowych jednostek organizacyjnych lub mienia gmin, w których władaniu lub na których terenie znajdują się nieruchomości będące przedmiotem postępowania regulacyjnego. Dalej zatem nie wyjaśniało jak należy rozumieć nieruchomości zamienne.

Pojęciem nieruchomości zamiennej posługuje się ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U.2015.1774 j.t. ze zm. dalej jako u.g.n.) w art. 114, w którym mowa jest o możliwości zaoferowania w trakcie rokowań w toku postępowania wywłaszczeniowego nieruchomości zamiennej. Przy czym sama ustawa legalnej definicji nieruchomości zamiennej nie zawiera. W art. 4 pkt 16 u.g.n. mowa jest jedynie o nieruchomości podobnej, przez którą należy rozumieć nieruchomość, która jest porównywalna z nieruchomością stanowiącą przedmiot wyceny, ze względu na położenie, stan prawny, przeznaczenie, sposób korzystania oraz inne cechy wpływające na jej wartość. W ocenie Sądu, dla ustalenia czy wskazane przez pozwanych nieruchomości stanowią nieruchomości zamienne w rozumieniu art. 63 ust. 1 pkt 2 u.s.p.k. należy posłużyć się definicją nieruchomości podobnej z art. 4 ust. 16 u.g.n. Celem bowiem postępowania regulacyjnego poprzez przyznanie kościelnej sobie prawnej odpowiedniej nieruchomości zamiennej jest przyznanie nieruchomości porównywalnej z nieruchomością przejętą przez państwo, ze względu na położenie, stan prawny, przeznaczenie, sposób korzystania oraz inne cechy wpływające na jej wartość.

Ustalenia faktyczne w tym zakresie Sąd oparł na opinii biegłego rzeczoznawcy majątkowego, który stwierdził, że żadna z nieruchomości zaproponowanych przez Skarb Państwa nie stanowi nieruchomości podobnej w rozumieniu art. 4 pkt 16 u.g.n. do nieruchomości z dawnej księgi wieczystej K., (...).

Uznając zatem, że dokonanie regulacji przewidzianych w art. 63 ust. 1 pkt 1 i 2 u.s.p.k. nie jest możliwe, Sąd przeszedł do oceny trzeciego sposobu regulacji przewidzianego w art. 63 ust. 1 pkt 3 u.s.p.k. tj. przyznania odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości. Po stronie powódki zaktualizowało się bowiem roszczenie odszkodowawcze przewidziane w art. 63 ust. 1 pkt 3 u.s.p.k., którego adresatem jest Skarb Państwa reprezentowany przez Wojewodę (...).

Na wstępie należy wyjaśnić kwestię przyznania odszkodowania ustalonego według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości.

Brak jest podstaw na gruncie niniejszej sprawy do ustalania odszkodowania według zasad określonych w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U.2015.1774 j.t. ze zm. dalej jako u.g.n.), w szczególności zgodnie z art. 130 u.g.n.

W porządku prawnym funkcjonuje nadal § 52 § ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego (D.U nr 207, poz. 2109 ze zmianami), zgodnie z którym przy określaniu wartości nieruchomości na potrzeby regulacji spraw majątkowych kościelnych osób prawnych i związków wyznaniowych dla ustalenia odszkodowania przyjmuje się stan nieruchomości z dnia utraty praw przez kościelną osobę prawną, a ceny i przeznaczenie nieruchomości – z dnia ustalania odszkodowania. Biegły dokonując wyceny w niniejszej sprawie uwzględnił - stosownie do zapisów powołanego rozporządzenia - stan nieruchomości z dnia utraty praw przez powódkę (18 grudnia 1950 r.), a ceny i przeznaczenie nieruchomości – z dnia ustalania odszkodowania.

Uprzedzając pojawiający się w podobnych sprawach zarzut niekonstytucyjności cytowanego przepisu rozporządzenia, w szczególności z uwagi na przekroczenie granic delegacji, Sąd w niniejszym składzie przychylił się w pełni do stanowiska wyrażonego przez Sąd Okręgowy w Poznaniu w uzasadnieniu wyroku z dnia 20 stycznia 2015 r. w sprawie XII C 1483/11, w którym wyjaśniono, co następuje.

„Zdaniem pozwanego Skarbu Państwa kwestionowany przepis dotyczy problematyki odszkodowawczej, nie zaś rodzajów, metod i technik wyceny, czy też sposobu określenia wartości nieruchomości. Jak wynika z art. 159 u.g.n., ustawa zawiera upoważnienie dla Rady Ministrów do uregulowania w drodze rozporządzenia m.in. sposobów określenia wartości nieruchomości przy uwzględnieniu sposobu określenia wartości nieruchomości dla różnych celów. Z § 1 rozporządzenia wynika natomiast, że określa ono m.in. sposoby określenia wartości nieruchomości dla różnych celów. Zestawiając te przepisy nie sposób dopatrzeć się jakiegokolwiek przekroczenia delegacji ustawowej. Idąc dalej stwierdzić trzeba, że nie jest sprzeczne z u.g.n ani Konstytucją RP takie uregulowanie sposobu ustalania odszkodowania w tzw. postępowaniach regulacyjnych, że przy sporządzaniu operatu bierze się pod uwagę

przeznaczenie nieruchomości z daty ustalania odszkodowania. Zważyć bowiem trzeba, że ustawodawca skonstruował w ustawie jedno rozszczenie regulacyjne przysługujące kościelnej osobie prawnej, które może być zaspokojone na trzy nierównorzędne sposoby – podstawowym sposobem regulacji jest zaś przywrócenie własności nieruchomości. Gdyby zatem można było, m.in. w sprawie niniejszej, zastosować pierwszy sposób regulacji, to powódka otrzymałaby nieruchomości z aktualnym ich przeznaczeniem. Skoro tak, to odszkodowanie winno uwzględniać również aktualne przeznaczenie nieruchomości.

Gdyby nawet teoretycznie założyć, iż koncepcja pozwanego Skarbu Państwa co do niekonstytucyjności dyskusowanego rozporządzenia jest słuszna, to i tak uznać należałoby, że przy wycenie nieruchomości na potrzeby postępowań regulacyjnych należy uwzględnić przeznaczenie nieruchomości z daty ustalania odszkodowania.

Obecnie obowiązujące przepisy (w tym omawiane rozporządzenie w sprawie wyceny nieruchomości) nie określają szczegółowo momentu, z którego należy uwzględnić przeznaczenie nieruchomości (a także jej stan i ceny) dla wszystkich możliwych przypadków ustalania odszkodowań. Przykładowo w rozporządzeniu brak szczegółowych wytycznych dotyczących dat stanu nieruchomości, przeznaczenia i cen dla celu ustalenia odszkodowań za nieruchomości przejęte na rzecz Skarbu Państwa z naruszeniem prawa na cele reformy rolnej, których nie można zwrócić w naturze ze względu na nieodwracalne skutki prawne. Rzeczoznawcy majątkowi i Sądy są zatem zobligowani do określenia tych dat w tego rodzaju sprawach.

Stan prawny nieruchomości to ogół praw zarówno o charakterze rzeczowym jak i obligacyjnym przysługujących w stosunku do danej nieruchomości. Pod rządami ustawy o gospodarce nieruchomościami sprzed nowelizacji we wrześniu 2004 r. nie było wątpliwości co do daty ustalenia przeznaczenia przy szacowaniu nieruchomości. Przeznaczenie nieruchomości było elementem stanu. Jeśli w przepisie prawnym dotyczącym procedury wyceny nie była podana data stanu mogły być wątpliwości co do tej daty. Jeśli jednak była ona podana wprost, to odnosiła się także do przeznaczenia. Wyodrębnienie w ustawie o gospodarce nieruchomościami przeznaczenia nieruchomości z czynników analizowanych w ramach stanu nieruchomości było zabiegiem celowym, które dla konkretnego celu wyceny pozwala ustalać stan z innej daty, niż data na jaką dla tego celu ustalane jest przeznaczenie. Po nowelizacji uogn stan nieruchomości i przeznaczenie nieruchomości stały się odrębnymi czynnikami z których każdy ma znaczący wpływ na określenie wartości nieruchomości i każdy musi zostać uwzględniony (obok innych czynników). Jak wynika z art. 4 pkt 17 uogn przez stan nieruchomości należy rozumieć stan zagospodarowania, stan prawnym stan techniczno-użytkowy, a także stan otoczenia nieruchomości, w tym wielkość, charakter, stopień zurbanizowania miejscowości, w której nieruchomość jest położona. Stosownie natomiast do treści w art. 154 ust. 1. uogn wyboru właściwego podejścia oraz metody i techniki szacowania nieruchomości dokonuje rzeczoznawca majątkowy, uwzględniając w szczególności cel wyceny, rodzaj i położenie nieruchomości, jej przeznaczenie w planie miejscowym, stopień wyposażenia w urządzenia infrastruktury technicznej, stan jej zagospodarowania oraz dostępne dane o cenach, dochodach i cechach nieruchomości podobnych. Aktualnie w niektórych sprawach, gdzie nie ma precyzyjnego określenia w przepisie dat stanu, przeznaczenia i poziomu cen występują wątpliwości. Brak możliwości zastosowania wprost przepisu prawa pociąga za sobą konieczność ustalenia sposobu postępowania na podstawie szczegółowej analizy celu wyceny, gdyż wartości nieruchomości, które określa, muszą być przydatne dla celu dla którego zostały określone. Takie uprawnienie przyznaje i taki obowiązek nakłada na rzeczoznawcę majątkowego przepis art. 154 ust. 1 uogn. Podkreślić należy, że zgodnie z cytowanym przepisem przeznaczenie nieruchomości jest odrębnym czynnikiem, który uwzględnia się przy określaniu wartości nieruchomości. Czynnikiem przeznaczenie nieruchomości nie jest uzależniony od tego, kto w czasie uchwalania planu miejscowego (lub studium gminnego) był właścicielem nieruchomości. Trudno bowiem sobie wyobrazić sytuację, że gdyby poprzedni właściciel nie utracił własności nieruchomości, to jej obecne przeznaczenie w planie miejscowym lub studium gminnym było by inne niż to aktualnie. Ustalenia planu miejscowego wynikają z potrzeb rozwojowych gminy i z konieczności zapewnienia ładu przestrzennego w gminie, a prawo własności uwzględnia się głównie w kontekście rekompensowania skutków dokonanych ustaleń. Mogą one powodować dla właścicieli nieruchomości skutki zarówno pozytywne (wzrost wartości nieruchomości) jak i negatywne (zmniejszenie się wartości nieruchomości).

Uwzględniając powyższe zastanowić się zatem należy, jak rzeczoznawca majątkowy określałby wartość nieruchomości w celu ustalenia odszkodowania na potrzeby regulacji spraw majątkowych kościelnych osób prawnych, gdyby nie obowiązywało rozporządzenie z 21 września 2004r. w sprawie wyceny nieruchomości i sporządzania operatu szacunkowego, w szczególności z jakiej daty należałoby przyjąć przeznaczenie nieruchomości na potrzeby takiej wyceny.

Kierując się celem wyceny odwołać należy się ponownie do argumentu użytego wcześniej, iż powódce służy jedno roszczenie, które może być realizowane na różne sposoby. Podkreślić przy tym trzeba, iż podstawowym sposobem regulacji jest przywrócenie własności nieruchomości. Gdyby istniała obecnie możliwość restytucji to powódka otrzymałaby nieruchomości z ich aktualnym przeznaczeniem. Dysponowałaby zatem prawem majątkowym, na wartość którego niewątpliwym wpływ miałyby aktualne przeznaczenie nieruchomości. Co bardzo istotne okoliczność ta nie rodziłaby po stronie powódki konieczności zwrotu jakichkolwiek nakładów. Z tego natomiast płynie wniosek, że także przyznawane odszkodowanie musi być adekwatne do rynkowej wartości nieruchomości zgodnej z jej aktualnym przeznaczeniem.

Nadto analogiczny argument można wywieść posługując się treścią przepisów art.63 ust. 1 pkt 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła (...) w RP (odszkodowanie ustala się według przepisów o wywłaszczaniu nieruchomości) w zw. z art.134 ust. 4 uogn.

Słuszny jest pogląd, że gdyby powodowa Parafia nie utraciła własności nieruchomości, ich przeznaczenie byłoby obecnie takie jakie wynika z aktualnego planu (bez działań i nakładów z jej strony). A ponieważ rzeczywista szkoda jest równa kwocie jaką zainteresowana strona mogłaby obecnie uzyskać na rynku za nieruchomość, gdyby w latach ubiegłych nie odebrano jej własności tej nieruchomości albo gdyby obecnie zwrócono jej tę nieruchomość, uprawniony jest wniosek, że przy określaniu wartości nieruchomości dla celu ustalenia odszkodowania za nieruchomości kościelnych osób prawnym przejęte na rzecz Państwa przyjmować należy przeznaczenie nieruchomości z daty ustalania odszkodowania.”

Rozważania te Sąd w niniejszym składzie w całej rozciągłości podziela i w konsekwencji stoi na stanowisku, że wysokość odszkodowania na podstawie art. 63 ust. 1 pkt 3 u.s.p.k. ustala się według przeznaczenia (zagospodarowania) nieruchomości przejętej na dzień utraty praw przez powódkę i cen z chwili obecnej, czemu dał wyraz w postanowieniu o przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłego rzeczoznawcy majątkowego z dnia 11 marca 2016 r. (k. 569)

Mając wszystkie powyższe rozważania na względzie, Sąd punkcie 1. wyroku zasądził od pozwanego Skarbu Państwa – Wojewody (...) na rzecz powódki kwotę 385.258 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 28 czerwca 2017 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałym zakresie.

Żądanie regulacji dotyczyło nieruchomości zapisanych w KW K. (...) i 179, a wartość swego roszczenia powódka oszacowała na kwotę 500.000 zł. Skoro ostatecznie wartość roszczenia, co do całej objętej pozwem nieruchomości, okazała się niższa, powództwo w pozostałej części należało oddalić, tak by nie pozbawiać powódki możliwości zaskarżenia wyroku co do wysokości zasądzonej kwoty. Ponadto powódka domagając się w pierwszej kolejności przyznania nieruchomości zamiennych w pkt 6 pozwu wniosła o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa na swoją rzecz 500.000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. Orzeczenie oddalające powództwo w części obejmuje zatem również roszczenie o zapłatę odsetek za okres od dnia wniesienia pozwu do dnia 27 czerwca 2017 r.

O odsetkach ustawowych za opóźnienie od zasądzonych roszczenia Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 k.c., ustalając początek ich biegu na dzień następujący po wydaniu wyroku. Dopiero bowiem w toku niniejszego postępowania regulacyjnego został w sposób jednoznaczny ustalony sposób realizacji roszczenia powodowej Parafii, jak również ustalono podmiot odpowiedzialny za zapłatę odszkodowania. W konsekwencji, nie sposób uznać, aby pozwany pozostawał w zwłoce ze spełnieniem świadczenia przed wydaniem wyroku, tym bardziej, że powódka nigdy nie wezwwała właściwej statio fisci Skarbu Państwa do dobrowolnego spełnienia świadczenia.

O kosztach procesu przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...) orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c., obciążając nimi powódkę w 85 %, a pozwany Skarb Państwa w 15%. Powódka zgłosiła roszczenie regulacyjne co do 64,1807 ha łącznie, z czego co do 53,9547 ha oddalono roszczenie prawomocnym wyrokiem częściowym z dnia 13 listopada 2015 r. Roszczenie regulacyjne zostało uwzględnione co do 10,2260 ha z 64,1807 ha, a więc w 15%. Dlatego też Sąd uznał, że powódka wygrała sprawę w 15%.

Szczegółowe wyliczenie kosztów procesu na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. pozostawiono referendarzowi sądowemu.

O kosztach procesu przeciwko Agencji Nieruchomości Rolnych Sąd orzekł na podstawie art. 102 k.p.c., zgodnie z którym w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Zdaniem Sądu w niniejszej sprawie zachodzi taki szczególnie uzasadniony wypadek. Sąd Apelacyjny w Poznaniu w uzasadnieniu wyroku z dnia 6 czerwca 2017 r. w sprawie I ACa 1542/106, w którym zmienił orzeczenie sądu I instancji i odstąpił od obciążania powódki kosztami procesu, poniesionymi przez pozwanych przed sądem I instancji wyraził pogląd, że „W okolicznościach sprawy strona powodowa została w pewnym sensie zmuszona do wdania się w spór sądowy z uwagi, z jednej strony, na zmianę przepisów prawa, a z drugiej z powodu przewlekłości prac Komisji Majątkowej w rozpoznaniu jej wniosku. Koszty te nie powstałyby zatem, gdyby państwo od początku w sposób przejrzysty uregulowało możliwość skutecznej restytucji przez osoby kościelne ich praw do nieruchomości, a wyznaczony do załatwienia tych spraw organ działał z wymaganą sprawnością”. Argumentacja ta, zdaniem Sądu orzekającego w niniejszej sprawie, ma znaczenie z punktu widzenia udziału w postępowaniu w charakterze pozwanej Agencji Nieruchomości Rolnych. Prawidłowe bowiem działanie Komisji Majątkowej, za którą ostatecznie odpowiedzialny jest Skarb Państwa, nie pociągałoby konieczności pozwania w niniejszej sprawie Agencji Nieruchomości Rolnych. Przy tym udział tego podmiotu w niniejszym procesie nie był od początku bezzasadny. Dopiero bowiem przeprowadzenie postępowania dowodowego w całości dało podstawy do ustalenia braku odpowiedzialności tego pozwanego z tytułu roszczenia regulacyjnego realizowanego na podstawie art. 63 ust. 1 pkt 1 i 2 u.s.p.k.

Mając powyższe na względzie Sąd za usprawiedliwione okolicznościami sprawy uznał rozliczenie kosztów procesu na podstawie art. 100 k.p.c. między powódką i Skarbem Państwa odpowiadającym za działalność Komisji Majątkowej, a co do pozwanej ANR zastosowanie wobec powódki zasady z art. 102 k.p.c.

/-/ SSO Magdalena Ławrynowicz